

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav germánských studií

Bakalářská práce

Šimon Kubala

**Letní dětské pobyty organizované Norsko-
československým pomocným spolkem jako
příklad transnacionálního jazykového hnízda**

Summer Children's Stays Organised by the Czechoslovak Relief
Committee in Norway as an Example of a Transnational Language Nest

Poděkování:

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucí práce PhDr. Vendule Vlkové Hingarové, Ph.D. za cenné rady a připomínky a za veškerý čas, který věnovala našim konzultacím a komentářům k této práci. Dále bych chtěl poděkovat Fondům EHP za udělení grantu, který mi umožnil akademický výjezd a výzkum v Norsku. Mé poděkování rovněž patří Národnímu archívu v Oslo a Knihovně Libri Prohibiti, bez kterých by tato bakalářská práce nemohla vzniknout. Závěrem bych chtěl vyjádřit velké díky mé rodině za pomoc a oporu při studiu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne24. 6. 24.....

.....
Šimon Kubala

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá tématem česko-norských vztahů v druhé polovině 20. století, konkrétně pak organizací Norsko-československý pomocný spolek (1950-1987). Cílem bylo, v rámci této práce, poukázat na fungování tohoto spolku a činnost jeho nejvýznamnější členky Anny Kvapilové. Především se práce snaží ukázat aktivity spolku, které se orientovaly na děti, a zjistit, jak tyto aktivity napomáhaly uchování jazyka u dětí československých exulantů v cizojazyčném prostředí. Teoretická část rozebírá sociolingvistickou problematiku vlivu emigrace na jazyk, nastiňuje téma osvojování a opotřebení jazyka a zabývá se jeho následným uchováním. Druhá část poté popisuje samotné fungování spolku a zejména jím pořádaných letních výjezdů na pozadí sociolingvistické teorie uvedené v teoretické části. Data byla sbírána na základě literární vícedruhové rešerše a následně analyzována. Výsledky ukázaly, že aktivity spolku měli pozitivní vliv na děti československých uprchlíků. Přestože letní zotavovací pobyty měly spíše opačný význam a podporovaly spíše osvojování dalšího cizího jazyka a opotřebování jazyka mateřského, letní tábory podpořily uchování jazyka. A to díky strategii tzv. jazykového hnízda. To se spolku podařilo vytvořit a tím napomáhalo posílení jazykových kompetencí a komunikace v rodném jazyce.

Klíčová slova: norskó-české vztahy, Anna Kvapilová, emigrace, prázdninové jazykové pobyty, uchování jazyka, jazykové hnízdo

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the topic of Czech-Norwegian relations in the second half of the 20th century, specifically the Czechoslovak Relief Committee in Norway (1950-1987). The aim was to highlight the functioning of this association and the activities of its most important member Anna Kvapilová. Above all, the thesis seeks to show the activities of the association, which were oriented towards children, and to find out whether these activities helped to preserve the language of children of Czechoslovak emigrants in a foreign language environment. The theoretical part discusses the sociolinguistic issue of the influence of emigration on language, outlines the topic of language acquisition and attrition, and deals with its subsequent language maintenance. The second part then describes the functioning of the association itself and its organisation of summer stays on the background of the sociolinguistic theory presented in the theoretical part. Data was collected through a literature-based multi-source search and subsequently analysed. The results showed that the summer retreats were rather counterproductive and promoted the acquisition of another foreign language and mother tongue attrition. In contrast, summer camps promoted language maintenance through the strategy of language nest. The association was able to create this, thus helping to strengthen competence and communication in the mother tongue.

Keywords: Norwegian-Czech relations, Anna Kvapilová, emigration, summer language programmes, language maintenance, language nest

Obsah

Úvod	7
1 Jazykové hnízdo.....	8
1.1 Jazyk a emigrace.....	9
1.2 Ekologie jazyka.....	10
1.3 Osvojování jazyka.....	12
1.3.1 Osvojování prvního jazyka	12
1.3.1.1 Bilingvismus	13
1.3.2 Osvojování druhého jazyka	14
1.4 Opotřebení prvního jazyka.....	15
1.5 Uchování jazyka	17
1.6 Diskuse a využití sociolingvistického bádání v kontextu případové studie	18
2 Cíle práce a výzkumná otázka	19
3 Sběr a analýza dat	20
4 Norsko-československý pomocný spolek – historie spolku	22
4.1 Spolupráce	25
4.2 Anna Kvapilová	25
5 Letní pobyty dětí v Norsku	29
5.1 Zotavovací pobyty	29
5.2 Letní tábory.....	32
5.2.1 Hodiny češtiny a slovenštiny	36
6 Výsledky a diskuze	38
Závěr	40
Zdroje	42
Přílohy.....	45

Úvod

V této bakalářské práci se zabývám sociolingvistickým tématem transnacionálního jazykového hnízda, a to na příkladu letních výjezdů, které pořádal Norsko-československý pomocný spolek. Cílem práce je zmapovat doposud téměř neznámou kapitolu česko-norských vztahů a otevřít tak nový pohled na aktivity Norsko-československého pomocného spolku jako místa k rozvoji a uchování českého jazyka u dětí a migrantů. V návaznosti na tento záměr si práce pokládá klíčovou výzkumnou otázku: Je možné považovat letní tábory pro děti migrantů pořádané Norsko-československým spolkem jako tzv. jazykové hnízdo? Na tuto výzkumnou otázku a cíle práce odpoví analýza dat, která byla sesbírána v Národním archivu v Oslo.

Tuto bakalářskou práci tvoří úvodní část s názvem *Jazykové hnízdo*. Ta se věnuje sociolingvistickým tématům, která jsou důležitá pro pochopení jazykové situace, kterou si děti během emigrace procházely. V podkapitolách této první kapitoly se postupně zabývám několika tématy, kterými jsou vliv emigrace na jazyk, osvojování prvního a druhého jazyka, bilingvismus, opotřebením jazyka, jazyková ekologie a v neposlední řadě uchování jazyka.

Na to navazuje hlavní část, která se již pak věnuje samotnému Norsko-československému pomocnému spolku. Na začátku popisuje vznik a fungování spolku a poté se zaměřuje na osobu Anny Kvapilové, která za touto organizací stála. Kapitola *Letní pobyty dětí v Norsku* se zabývá ústředním tématem celé této práce. Účelem je poukázat jakým způsobem výjezdy do Norska fungovaly a diskutuje do jaké míry jeho činnost lze chápat v intencích jazykového hnízda.

Závěrečná kapitola poté diskutuje výsledky samotné analýzy. Shrnuje, zda byly naplněny cíle práce a odpovídá na jednotlivé výzkumné otázky práce.

1 Jazykové hnízdo

Jazykové hnízdo je jednou z metod vedoucí k *jazykové revitalizaci*. Jedná se o snahu obrátit směr jazykového posunu v situaci, kdy dochází ke snížení *vitality jazyka* a k jeho vymizení.¹ V argumentaci pro jazykovou revitalizaci rozlišuje Leoš Šatava dva hlavní přístupy: idealistický a pragmatický. Idealistický přístup zdůrazňuje emocionální a kolektivní aspekty sdílení jazyka a je spojen s pocitem etnické identity. Argumenty s idealistickým přístupem reagují na pragmatismus a materialismus těch, kteří podporují globalizaci a kulturní jednotvárnost.² K tomu rovněž přispívá princip *jazykové ekologie*, který považuje určitý jazyk za "ohrožený druh", jehož zánikem lidská společnost ztrácí část svého kulturního bohatství.³ Pragmatický přístup staví argumentaci na konkrétních výhodách *bilingvismu*, jako je zlepšené abstraktní myšlení u dvojjazyčně vzdělávaných dětí nebo lepší komunikační dovednosti u lidí, kteří hovoří více jazyky.⁴

Právě jazykové hnízdo je jednou z možností, jak může dojít k posílení vitality a *uchování jazyka*. Model jazykového hnízda byl poprvé aplikován původním obyvatelstvem Maori na Novém Zélandu. V 70. a 80. letech 20. století se dostala do popředí problematika předškolního vzdělávání. Maorské společenství byla znepokojena ztrátou jazykových a kulturních kompetencí u mladší generace, a proto se rozhodly vytvořit hnutí *Kohanga Reo* (jazykové hnízdo). To mělo za cíl právě výuku maorského jazyka *Te Reo* a zároveň si osvojit maorské kulturní hodnoty, včetně těch spirituálních.⁵ První jazykové hnízdo založilo maorské společenství v roce 1982 ve Wellingtonu, posléze byla vládou zřízena další čtyři jazyková hnízda ve Wellingtonu a Aucklandu.

Vzdělávací program *Te Whariki* tohoto jazykového hnízda byl vystavěn na základě čtyř hlavních principů:

1. *Whakamana* – umožnit dětem učit se a růst
2. *Kotahitanga* – umožnit jim komplexní rozvoj

¹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 49 – 50

² Tamtéž, s. 64 – 65

³ CHOCHOLA, Martin. *Tradice bertsolaritza v kontextu jazykové revitalizace a politiky v současném Baskicku*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova, 2019., s. 128

⁴ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 66 – 74

⁵ MAIA, Marcus. *Ecologística: Revista Brasileira de Ecologia e Linguagem*, v. 04, n. 01, p. 108-127, 2018, s. 108

3. *Whanau tangata* – rodina a komunita jsou nedílnou součástí učebních osnov
4. *Nga hononga* – učení je výsledkem vztahů mezi dětmi a lidmi, místy a věcmi⁶

Jazykové hnízdo je určeno především pro děti v předškolním věku, kdy je *osvojování jazyka* nejjednodušší. Zároveň mohou v jazykovém hnízdě strávit větší část dne a učení se novém jazyku je účinnější. Přesto jsou i jazyková hnízda, která jsou určena i pro starší děti i dospělé. Jádrem hnízda jsou kulturní produkty, tradiční aktivity a komunikace v rodném jazyce. To vše vede k neustálému kontaktu s původním jazykem a k jeho osvojování.⁷ V ideálním případě by pak nemělo dojít k situaci, že by se v jazykovém hnízdě vyskytl jazyk dané země. Tomu napomáhají starší uživatelé ohroženého jazyka, kteří komunikují s dětmi pouze v jazyce daného hnízda. Při osvojování jazyka mají jazyková hnízda však pouze dočasný úspěch, v případě že se jedná o jediný kontakt s jazykem. Bez dalších programů či jeho používání doma není možné jazyk dále rozvíjet a používat. Po jazykových hnízdech pro děti v předškolním věku by mělo dále následovat dvojjazyčné vzdělávání nebo imerzní výuka v daném jazyce.⁸ Koncept jazykového hnízda lze dále využít i pro kontext migrace.

1.1 Jazyk a emigrace

Emigranti se mohou dostat při opuštění země do dvou odlišných situací. První situací je, že emigrují do země, kde je úředním jazykem stejný jazyk jako v původní zemi. Druhou situací, která je pro tuto práci i důležitější, je, že se úřední jazyk nové země liší od jazyka původního. V tomto případě dochází k situaci, kdy se jedinec ocitne na pomezí dvou kultur. Óscar Laureda proti sobě na základě této situace staví pojmy *jazyková integrace* a *identita*. Jazykovou integraci definuje Laureda jako proces osvojování nového jazyka dané země, a to s cílem urychlit integrační proces do společnosti.⁹ Na druhé straně jazykovou identitu formuluje jako snahu zachovat

⁶ MAIA, Marcus. *Ecolinguística: Revista Brasileira de Ecologia e Linguagem*, v. 04, n. 01, p. 108 – 127, 2018, s. 108 – 109

⁷ MCINNES, Brian. The Enweyang Program: Indigenous Language Nest as Lab School. *Journal of American Indian Education*. 2017, roč. 56, č. 1, s. 105

⁸ REHG, K. L., & Campbell, L. (Eds.). (2018). *The oxford handbook of endangered languages*. Oxford University Press, Incorporated., s. 446 – 447

⁹ *Ruperto Carola Forschungsmagazin*, Ein neues Land. Migration und Sprache, 5. 2014., s. 34

si a udržet si původní jazykovou identitu ve společnosti s jiným majoritním jazykem.¹⁰

S tímto je spjatý fenomén *jazyková asimilace*. Dle Weinricha jde o proměnu chování jazyka, tzn. jedinec či skupina mluvčích začne v každodenní komunikaci postupně používat majoritní jazyk namísto jazyka menšinového.¹¹ Právě práce Joshua Fishmana specifikovala, že je tento fenomén spíše skupinovou a generační záležitostí. Míru jazykové asimilace lze pozorovat v jazykových doménách. Joshua Fishmann definuje *jazykové domény jako* institucionální rámce, ve kterých se dá pozorovat vzájemné jazykové chování. Jejich primárním cílem je souhrn klíčových interakcí, které se odehrávají ve skupinách vícejazyčných prostředí. Joshua Fishman rozděluje jazykové domény do pěti skupin: rodina, přátelé, škola, zaměstnání a náboženství.¹² V těchto doménách je volba jazyka závislá na určitých situacích, tématu, rozhovoru a osobě, se kterou jazyková výměna probíhá. Dále také dodává, že při emigraci je používání jazyků v doménách pozměněno. Migraci přestanou mluvčí mít možnost komunikace v některých doménách doslova ze dne na den. Konkrétně se jedná o domény přátelé, škola, zaměstnání a náboženství. To odůvodňuje tak, že se v doménách mluví jazykem dané země a mateřštinu tak emigrant může upotřebit jen zřídka kdy. Naproti tomu je vícejazyčnost využívána nejvíce v doméně rodina, protože v této doméně se většinou využívá jak mateřský jazyk, tak i jazyk druhý, který je v dané zemi používán jako hlavní.¹³

1.2 Ekologie jazyka

V 50. letech 20. století zavedl norskó-americký lingvista Einar Haugen poprvé pojem *ekologie jazyka*, který definuje jako studium interakcí mezi daným jazykem a jeho prostředím „(study of interactions between any given language and its environment)“¹⁴. Snažil se tím upozornit jako jeden z prvních lingvistů na skutečnost, že by se na jazyk mělo pohlížet i z jiných perspektiv, jako je například postavení jazyka ve společnosti. Svoje tvrzení podpořil na příkladu

¹⁰ *Ruperto Carola Forschungsmagazin*, Ein neues Land. Migration und Sprache, 5. 2014, s. 34

¹¹ GARRET, P.: Language socialization and language shift, in: A. Duranti, E. Ochs, B. Schieffelin (eds.): *The Handbook of Language Socialization*, Oxford, 2012, s. 515

¹² FISHMANN, Joshua A. a DIL, Anwar S., ed. *Language in sociocultural change*. Stanford: Stanford University Press, 1972., s. 247

¹³ Tamtéž, s. 244 – 250

¹⁴ HAUGEN, Einar. *The Ecology of Language: Essays*. Stanford: Stanford Univ. Pr., 1972, s. 325

emigrace norských obyvatel do USA, která masivně probíhala mezi lety 1820 až 1920.

Pro podporu své teze zavedl Haugen tzv. ekologické otázky, na které by mělo být možné odpovědět u jakéhokoliv daného „jazyka“. Pro zkoumání kontextu jazyka a migrantů jsou pro nás z 10 ekologických otázek důležité následující:

1. Kdo jsou uživatelé daného jazyka? Jedná se o otázku lingvistické demografie, která určuje uživatele na základě lokality, společenské hierarchie, náboženství nebo jakéhokoliv jiného relevantního seskupení.
2. Jaké jsou domény užití jazyka? Tato otázka spadá do oblasti sociolingvistiky, která zkoumá, zda je jazyk v určitých doménách užíván standardně či s omezením.
3. Jaké další jazyky mluvčí využívá? V tomto případě dialingvistika určuje úroveň bilingvismu a míru překrývání mezi jednotlivými jazyky.
4. Jakou institucionální podporu jazyk získal v politických kruzích, ve školství nebo v soukromém sektoru? V jaké míře je jazyk regulován nebo propagován?
5. Jaký mají mluvčí postoj k jazyku s ohledem na intimitu a postavení, které vede k osobní identifikaci?

Tato Haugenova topologie nám umožňuje porozumět světu jazyka a jeho interakcím s různými aspekty naší společnosti. Tato typologie zkoumá sociální situace (v otázkách 1 a 2) a psychologické faktory (otázka 5). Zároveň je potřeba neopominout vliv okolí a prostředí na samotný jazyk (jak můžeme vidět v otázce 4).¹⁵

¹⁵ HAUGEN, Einar. *The Ecology of Language: Essays*. Stanford: Stanford Univ. Pr., 1972, s. 336 – 337

1.3 Osvojování jazyka

Osvojováním nebo také *nabýváním jazyka* se rozumí proces, který Lucie Saicová Římalová definuje jako: „*postupné získávání jazykových a komunikačních schopností (kompetencí) v daném jazyce, tj. schopnosti rozumět danému jazyku a mluvit jím, popř. v něm číst a psát.*“¹⁶ Tento proces je pevně spojen s rozvojem mozku a liší se dle různých vývojových fází dítěte. Můžeme rozlišovat mezi osvojováním jazyka prvního (jazyka mateřského) nebo osvojováním jazyka druhého.

1.3.1 Osvojování prvního jazyka

Abychom mohli blíže popsat osvojování prvního jazyka, potřebujeme definovat, co je to *první jazyk*. Prvním jazykem se rozumí „*jazyk, který si člověk osvojil v životě jako první.*“¹⁷ Pohledy se ale liší a může se jednat i o jazyk, který jedinec využívá ke komunikaci nejráději či nejčastěji. Většinou se mezi těmito dvěma přístupy nemusí rozlišovat, protože jde o ten stejný jazyk. U osob, které jsou multilingvální, dochází k procesu, kdy se jedincův první jazyk může během jeho života i změnit.¹⁸

Osvojování prvního jazyka spadá pod lingvistický výzkum, kterému se od šedesátých let 20. století věnovalo množství vědců. V průběhu této doby vzniklo několik přístupů, jako jsou behaviorismus, nativismus a kognitivismus, které také zkoumají osvojování řeči. To probíhá již před narozením dítěte, a to v několika fázích. Těmi jsou *prenatální období* (9 měsíců od početí), *novorozeneckém období* (1 měsíc po narození), *kojeneckém období* (do jednoho roku) a *batolecí období* (mezi prvním a třetím rokem života).¹⁹ Samozřejmě nelze opomenout, že při osvojování řeči je velice důležité okolí. Nejdůležitějším faktorem je bezpochyby doména rodiny (matka, ostatní členové rodiny), v předškolním věku je to poté kolektiv, se kterým se dítě setkává v mateřské školce nebo v jiných dětských skupinách.²⁰

¹⁶ KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Online. 2016. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>. [cit. 2023-12-07].

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ KREJČOVÁ, Elena. *Problematika osvojování druhého jazyka – teorie a praxe*. Brno, 2018. Habilitační práce. Masarykova univerzita., s. 9

¹⁹ ŠEVČÍKOVÁ, Eva. *Osvojování českého jazyka dítětem*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita., s. 14 – 15

²⁰ Tamtéž, s. 16 – 20

1.3.1.1 Bilingvismus

Pod pojmem bilingvní jedinec se rozumí mluvčí, který má „z hlediska psycholingvistiky schopnost užívat běžně dva jazyky, schopnost myslet v jednom nebo druhém jazyce.“²¹ Definicí bilingvismu (v sociologii multilingvismu) je ale mnoho, stejně tak jako druhů bilingvismu. Můžeme například zmínit bilingvismus individuální a kolektivní. *Individuální bilingvismus* odkazuje pouze na jedince, který je v rámci společenství bilingvní. Jedinec si osvojí dva jazyky například, pokud je mateřština rodičů rozdílná, ve škole nebo během života v zahraničí. *Bilingvismus společenský* naproti tomu vzniká v pravém slova smyslu na území, kde určité společenství ovládá dva jazyky, jež jsou v dané oblasti používány. Jako příklad můžeme uvést Paraguay, kde jedinci ovládají španělštinu a domorodý jazyk guaraní. Chromý dále rozlišuje ještě dva typy společenského bilingvismu, a to *nevyvážený společenský bilingvismus* a „*monolingvně-bilingvní*“ *jazykovou situaci*. Nevyvážený společenský bilingvismus definuje jako situaci, při které území obývá více etnik, ale pouze jedno je bilingvní. K monolingvně-bilingvní situaci dochází, pokud v jedné určité oblasti žije více etnik, která využívají vlastní jazyky a bilingvních jedinců je tak minimum.²²

Již dříve zmíněný Einar Haugen rozlišuje mezi *bilingvismem koordinovným* (coordinate bilingualism) a *složeným* (compound bilingualism). Koordinovaný bilingvismus je bilingvismus, kde jsou jazykové systémy jasně odděleny a mluvčí se je i učí odděleně. Příkladem je u dětí učení se jednoho jazyka doma a druhého jazyka ve škole. Naproti tomu složený bilingvismus znamená, že jazykové systémy obou jazyků mezi sebou nemají tuto hranici, jazyky se jedinec učí ve stejném prostředí a jsou používány souběžně.²³

Dále ale uvádí spoustu příkladů, že při emigraci dochází ke sloučení systémů obou jazyků. U Norů, kteří emigrovali do USA v 19. století, docházelo k zapomenutí některých slov, které byly i v rámci jazykové domény rodina nahrazeny novým jazykem. Důvodem bylo například přehlčení domácností novinami, katalogy a knihami jazykem, který se v dané zemi využívá. Proces

²¹ KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Online. 2016. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>. [cit. 2023-12-07].

²² CHROMÝ, Jan. *Základy sociolingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014., s. 22 – 23

²³ HAUGEN, E. *Blessings of Babel. Bilingualism and Language planning*. Berlin – New York – Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1987, s. 18

sloučení byl také umocňován smíšeným manželstvím. Prázdná místa, která díky sloučení vznikla, byla následně nahrazena slovy z nového jazyka, a tak došlo k prolínání jednotlivých systémů.²⁴ Tomuto jevu se říká *jazyková atrofie* a je považován za předstupeň zániku jazyka dané skupiny. Dochází k transformaci a úpadku jazyka minoritních jazykových skupin a můžeme jev pozorovat jak v gramatice, tak i ve stylistice nebo lexiku.²⁵

Zvláštním případem je *bilingvismus subtraktivní*. Ten popisuje proces, který je spojen s třemi generacemi migrantů. První generace se začne učit druhý jazyk, aby ho mohla používat v ostatních jazykových doménách mimo doménu rodiny. Druhá generace se stává bilingvními tak, že mluví jazykem dané země a poté jazykem mateřským, který používá zejména doma, v komunikaci se svými rodiči. Třetí generace je pouze monolingvní. Můžeme říct, že tento proces popisuje přechod od bilingvismu k monolingvistice, kdy druhý jazyk plně nahradí jazyk první.²⁶

1.3.2 Osvojování druhého jazyka

Osvojováním druhého jazyka se vědci začali zabývat zejména na konci 20. století. Důležité je v tomto případě rozlišovat mezi pojmy druhý jazyk a cizí jazyk. *Cizí jazyk* je jazyk, kterému se jedinec učí v domácím prostředí, tedy ve své vlasti. To je například v různých kurzech či ve škole. Osvojováním *druhého jazyka* se rozumí, pokud se dotyčný jazyk jedinec učí v jiné zemi, kde se jazyk používá ke komunikaci.²⁷ Učení se druhému jazyku je ovlivňováno mnoha faktory. Jsou to například vnitrojazykové vlivy (např. vnitrojazyková interference), extralingvistické vlivy (jako používání lingvistických termínů a jejich významů, které jsou naučeny prostřednictvím prvního jazyka), či právě vliv prvního jazyka na druhý. Názory vědců se liší. Někteří jsou toho názoru, že první jazyk nemá vliv

²⁴ CF. HAUGEN, Einar. „The Ecology of Language.“ In *The Ecology of Language*, Ed. Hymes, D. Stanford.:Stanford University Press, 1972, s. 7 – 10

²⁵ KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Online. 2016. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>. [cit. 2023-12-07].

²⁶ NGUYEN, L.-A. (2022). Subtractive Bilingualism among Children in Immigrant Families, Family Cohesion and Acculturation: A Critical Overview. *Leviathan: Interdisciplinary Journal in English*, (8), 52 – 63. <https://doi.org/10.7146/lev82022132073>

²⁷ MERTINS, Barbara. Osvojování druhého jazyka. *Das tschechische enzyklopädische Wörterbuch*. 2012, 3.

na učení druhého jazyka. Druzí zastávají postoj, že u dětí osvojování druhého jazyka může způsobit úbytek kompetencí v mateřském jazyce.²⁸

V roce 1984 přichází Wolfgang Klein se svými 6 faktory nebo také základními veličinami, které jsou zásadní při osvojování druhého jazyka:

1. Impulz (Antrieb), kvůli kterému si student chce druhý jazyk osvojit. Je spojen s motivací, sociální integrací a potřebami v komunikaci jednotlivce.
2. Jazykové dovednosti (Sprachvermögen), které nám předurčují osvojení si jazyka. Souvisí s předpoklady kognitivními, jako je například paměť, a biologickými, jako je funkčnost sluchového ústrojí.
3. Přístup k jazyku (Zugang), který je definován na základě jazykového vstupu a na možnosti komunikace v konkrétním jazyce.
4. Struktura jazyka (Struktur des Verlaufs), zejména jeho rozdíly a podobnosti mezi jazykem mateřským a druhým.
5. Tempo osvojování jazyka (Das Tempo des Verlaufs).
6. Stupeň osvojování druhého jazyka (Endzustand).

Mezi těmito šesti faktory existuje úzká souvislost a navzájem na sebe působí. Například první čtyři faktory mají přímý vliv na tempo osvojování a stupeň osvojování druhého jazyka (faktor 5 a 6).²⁹

1.4 Opotřebení prvního jazyka

Opotřebení jazyka je fenomén, se kterým se často setkáváme, a to jak v sociolingvistice, tak v psycholingvistice. Opotřebením prvního či druhého jazyka se rozumí pokles funkce jeho použitelnosti pro daného jedince. Tím se snižuje schopnost mluvení a porozumění.³⁰ K nejčastějším typům opotřebení, kvůli kterým ubývá první či druhý jazyk, dochází z nedostatku kontaktu s daným jazykem. U druhého jazyka dochází k opotřebení zejména kvůli ztrátě kontaktu s jazykem po dokončení studia. U prvního jazyka může být více faktorů. Jako nejčastější

²⁸ KREJČOVÁ, Elena. *Problematika osvojování druhého jazyka – teorie a praxe*. Brno, 2018. Habilitační práce. Masarykova univerzita, s. 22 – 24

²⁹ KLEIN, Wolfgang. *Weitspracherwerb. Eine Einführung*. 3. Auflage. Frankfurt am Main, 1992., s. 52 – 63

³⁰ ENCYCLOPEDIA. *Opotřebení jazyka - Language attrition*. Online. Dostupné z: https://wikijii.com/wiki/Language_attrition. [cit. 2023-12-08].

důvod, který stojí za opotřebením jazyka, se uvádí emigrace.³¹ Aby došlo k opotřebení prvního jazyka, předpokládá se, že musí být vedle emigrace splněny i další faktory. Je to například rozsáhlé používání druhého jazyka v každodenním životě, extrémně omezené používání prvního jazyka v každodenním jazyce a poměrně dlouhé časové období, které uplynulo od doby emigrace.³²

U dospělých je dle Matthiase Hutze nejdůležitějším faktorem právě čas. Dospělí, kteří emigrovali již před dlouho dobou, potřebují mnohem více času, aby odpověděli na otázku než jedinci, kteří emigrovali před kratší dobou. Samozřejmě hraje i roli, zda se dotyční dostávali do kontaktu s prvním jazykem nebo ne. U dětí jsou faktory opotřebení jiné. Nejdůležitějším z nich je věk. Pokud dítě emigruje nebo se s rodiči přestěhuje ještě před úplným osvojením prvního jazyka bude jazykový úbytek mnohem markantnější. Často se tak stává, že pokud je druhý jazyk osvojen ještě před dosažením puberty dítěte, nahradí systém jazyka prvního. Čím je ale dítě při emigraci mladší, tím pravděpodobnější je, že dojde k tomuto nahrazení.³³

I přesto, že se rodiny snaží svůj první jazyk dětem předat, je komplikované děti přesvědčit, aby svůj rodný jazyk více používaly. Děti jsou v kontaktu s druhým jazykem například v mateřské školce, a jelikož je jazyk považován jako identifikátor osobnosti, mají děti sklon k používání druhého jazyka. Na toto navazují psycholingvistické faktory. Ty se zaměřují na korelaci mezi procesem osvojování druhého jazyka a opotřebením prvního jazyka. V tomto případě je klíčový psycholingvistický faktor *plasticita*, která charakterizuje dynamiku tohoto spojení. Při narození jsou synaptická spojení v mozku jedince neobsazena a k jejich dozrání dochází souběžně s procesem osvojování jazyka. Právě plasticita umožňuje relativně snadné a rychlé učení se jazyku v dětství. Paradoxně jsou však děti náchylnější k zapomenutí (opotřebením) prvního jazyka. Naopak u dospělých, kteří potřebují více času na osvojení druhého jazyka, není proces opotřebením jazyka

³¹ REINERTH, Melitta. *What factors influence first language (L1) attrition in bilingual people?* Online, Seminární práce. Cologne: University of Cologne. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/1009916>. [cit. 2023-10-05].

³² KÖPKE, B., SCHMID, M. S., KEIJZER, M., & Dostert, S. (Eds.). (2007). *Language attrition : Theoretical perspectives*. John Benjamins Publishing Company, s. 1 – 8

³³ REINERTH, Melitta. *What factors influence first language (L1) attrition in bilingual people?* Online, Seminární práce. Cologne: University of Cologne. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/1009916>. [cit. 2023-10-05].

prvního tak markantní. Toto poukazuje na fakt, že průběh opotřebení prvního jazyka je ovlivněn nejen biologickými, ale také vývojovými faktory.³⁴

1.5 Uchování jazyka

Uchování jazyka (language maintenance), které je úzce propojené s jazykovým posunem (language shift) a *jazykovým ohrožením* (language endangerment), přispívá dle Nicholase Ostlera k dynamice *jazykových komunit*. Jazyková komunita prochází neustálou obnovou, protože gramatika a slovní zásoba, představující základní znalosti jazyka, se mění s nástupem každé nové generace. Pro zachování jazyka je nutné, aby jej mluvčí efektivně předávali dalším generacím. Pokud jsou děti totiž vystaveny jinému jazyku, předávání jazyka a jeho následné uchování může být narušeno nebo znemožněno a tím pádem dochází k jazykovému ohrožení.³⁵ Joshua Fishman definuje uchování jazyka jako přežití jazyka v situaci, kdy lze očekávat, že bude jazyk ohrožen. Zároveň ale uvádí, že charakterizace problému uchování jazyka je paradoxně obtížná definovat, neboť jeho konkrétní povaha zcela závisí na typu hrozby, kterému je jazyk vystaven, a na míře jeho pokročilosti. Faktory, které můžeme v kontextu československých uprchlíků zmínit, jsou například míra sociokulturní izolace, vnitřní struktura komunity imigrantů a intenzita vnějšího tlaku na adaptaci.³⁶ Aby uchování jazyka bylo úspěšné, je důležité načasování, jelikož mluvčí může snadno podcenit míru ohrožení jazyka. Nicholas Ostler zdůrazňuje, že je potřeba nepopírat existenci ostatních jazyků, ale spíše poukázat na užitečnost jazyka, který si přejeme uchovat.³⁷ Poslední důležitou věcí je, že uchování jazyka se netýká pouze jedné generace, ale i následujících generací, a tak je nezbytné se o jeho uchování snažit nepřetržitě.³⁸

³⁴ REINERTH, Melitta. *What factors influence first language (L1) attrition in bilingual people?* Online, Seminární práce. Cologne: University of Cologne. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/1009916>. [cit. 2023-10-05].

³⁵ OSTLER, Nicholas. Language maintenance, shift, and endangerment. *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics*. 2012, č.18, s. 315 – 316

³⁶ Tamtéž, s. 316 – 317

³⁷ S touto problematikou je velice úzce spojován pojem *purismus*, který se snaží zabránit míchání jazyka s novými vlivy. Jedná se o přirozenou reakci tradičních mluvčích, kteří jazyk brání. V moderní době je tato tendence obvykle kontraproduktivní.

³⁸ OSTLER, Nicholas. Language maintenance, shift, and endangerment. *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics*. 2012, č.18, s. 317 – 318

1.6 Diskuse a využití sociolingvistického bádání v kontextu případové studie

Témata zmíněná v předcházejících kapitolách se zabývají důležitými aspekty, které jsou klíčové k pochopení situace, jíž si procházely děti československých exulantů. Procesy jazykové identity a jazykové integrace, s nimiž se děti emigrantů potýkaly při osvojování nového jazyka, vedly ke složitému zapojení se do společnosti. Jazykový posun a s ním spojené opotřebení mateřského jazyka měly výrazný dopad na uchování českého nebo slovenského jazyka u dětí, jež byl důsledkem pořádání letních táborů v Norsku. Proces osvojování a uchování jazyka ve vícejazyčném prostředí představuje velkou výzvu. Zvládnout nový jazyk a zároveň se snažit si udržet a chránit svůj původní jazyk je pro děti velice obtížné. Z tohoto důvodu se praktická část snaží posuzovat fakt, že letní tábory figurovaly jako jazykové hnízdo a snažily se odvrátit opotřebení českého jazyka u dětí československých exulantů.

2 Cíle práce a výzkumná otázka

Cílem této práce je systematicky prozkoumat a podrobně analyzovat málo probádanou kapitolu v historii česko-norských vztahů. Konkrétně se práce zaměřila na aktivity Norsko-československého pomocného spolku, který hrál významnou roli ve formování a posilování vzájemných kulturních a humanitárních vazeb mezi Československem a Norskem. Zvláštní pozornost práce je věnována organizování dětských prázdninových výjezdů a pohledu na proměnu v jazykovém chování dětí exulantů jak u zotavovacích pobytů, tak i u letních táborů.

V souvislosti s uvedeným cílem se bakalářská práce zabývá následující výzkumnou otázkou: **Je možné považovat letní tábory pro děti migrantů pořádané Norsko-československým spolkem jako jazykové hnízdo?**

V návaznosti na ni byly stanoveny další dvě výzkumné podotázky:

1. **Jaké aktivity spolek pořádal na podporu češtiny a české kultury?**
2. **Jaký vliv měly zotavovací pobyty a letní tábory na uchování jazyka u dětí československých exulantů?**

3 Sběr a analýza dat

Pro sběr dat jsem si vybral literární vícedruhovou rešerši. Právě tato metoda mi umožnila použít vícero druhů dokumentů, mezi kterými nejvíce dominovaly archivní dokumenty z Národního archívu v Oslo. V Národním archívu probíhal sběr dat od 10. 8. 2022 do 30. 8. 2022, a poté byla provedena následná analýza a porovnání všech dokumentů.

Fond Norsko-československého pomocného spolku je prozatím nedostupný veřejnosti, a proto bylo nutné archiv požádat o zpřístupnění fondu k akademickým účelům. S informacemi z uzavřených fondů se musí nakládat opatrně, a tak jsem ještě před nahlédnutím musel podepsat papíry zavazující mě k dodržování určitých pravidel. Jedním z nich je například zákaz použití osobních údajů a jmen lidí, kteří jsou v dokumentech zmíněni. To samozřejmě neplatí pro osoby, které jsou již v kontextu Norsko-československého pomocného spolku známy. Celý fond je poté dost obsáhlý a lze v něm nalézt zápisy ze schůzí a jednání, kopírovací knihy, alfabetycky řazenou korespondenci (s rodiči, s organizacemi, které se podílely na pořádání letních výjezdů nebo s Československou republikou), podklady k pořádání zotavovacích pobytů a letních táborů, novinové články, informace k správě majetku a inventář, fotografie, zvukové záznamy a videa a poté různé informace k dalším záležitostem týkající se například Charty 77.

Jelikož byly moje časové možnosti v Národním archívu omezeny na tři týdny výzkumu, musel jsem upřednostnit některé podklady před ostatními, a tak jsem se zajímal zejména o podklady spojené s dětskou dopravou, výroční zprávy spolku, spolkovou korespondenci s Americkým fondem pro uprchlíky v Mnichově a o informace spojené s dětskými výjezdy do Norska. Přesto bylo by však nyní ještě možné další podklady v archívu dohledat, které by výsledek mé teze mohly více podpořit.

Přesto by bylo ze sociolingvistického hlediska lepší jako metodu výzkumu zvolit kvalitativní výzkum na základě strukturovaného rozhovoru s osobami, které se daných letních táborů účastnily. Bohužel ale po rešerši jsem již neměl možnost tuto možnost dále rozvíjet, a proto na moji tezi budu odpovídat za pomoci analýzy dostupných podkladů z Národního archívu v Oslo, které výsledek mé výzkumné otázky do značné míry limitují.

Postup práce:

1. Zvolení výzkumné otázky a stanovení cílů
2. Hledání a zpracování dostupných literárních a archivních zdrojů v kontextu dané problematiky
3. Analýza a porovnání podkladů
4. Posouzení výsledků
5. Zodpovězení výzkumné otázky

4 Norsko-československý pomocný spolek – historie spolku

Norsk-tsjekkoslovakisk hjelpeforening (Norsko-československý pomocný spolek, dále zkracován jako NČPS) byl spolek, který byl založen na norské půdě dne 23. října 1950. Šlo o norskou státní organizaci, jejímž záměrem byla podpora československé exulantské obce poté, co v Československu došlo k nastolení komunistického režimu. Do aktivit se také později dostalo pořádání letních táborů a zotavovacích pobytů pro děti československých uprchlíků.³⁹ V červnu roku 1950 převzal Ragnar Andersen iniciativu, aby se založil spolek, který by emigrantům v tak těžké situaci pomáhal. Byl zřízen první přípravný pracovní výbor, jehož předsedou se stal Kaare Hanse. Ustavující schůze se konala ve společenském sále *Håndverkeren* a předsedal jí člen norského parlamentu Carl P. Wright. Na této schůzi se přijaly následovné cíle:

1. Poskytnout československým uprchlíkům v Norsku materiální pomoc při hledání ubytování a práce
2. Poskytnout pomoc československým uprchlíkům v uprchlických táborech
3. Zajistit československým dětem zotavovací pobyty v norských rodinách
4. Získat finanční prostředky na vzdělávání pro děti uprchlíků⁴⁰

Z těchto bodů je vidět, že se spolek snažil ze začátku emigranty do norské společnosti začlenit. Zotavovací pobyty pro děti jsou dalším příkladem, kdy se děti dostaly do norské rodiny, učily se, jak funguje norská společnost, norské kultuře a také jazyku. Orientace na začlenění dětí exulantů do kultur jednotlivých zemí se ale v 60. letech změnila a začaly se pořádát letní tábory zaměřené na češtinu a slovenštinu.

Vedení spolku bylo sestaveno z předsedy, místopředsedy, pěti členů rady a tří náhradních členů rady. První předseda se stal již zmíněný poslanec Carl P. Wright a jako místopředseda Ragnar Andersen (viz seznam příloh – příloha č. 1 a 2). Řádným členem spolku se mohl stát pouze člověk s norským občanstvím a byl zavázán platit roční členský poplatek ve výši 10 norských korun (dále jako NOK).

³⁹ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s.17 – 18

⁴⁰ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1950-1970, s. 12

Poté se mohly stát členy spolku i firmy, které musely platit roční poplatek 200 NOK za rok.⁴¹

V roce 1955 se podařilo díky Harald Kolsøeovi získat pro NČPS prostor, kde spolek po dobu sedmi let provozoval kancelář, a to v komplexu budov nazývaných *Dittenkomplekset*. Zde měl spolek k dispozici velkou podkrovní místnost s telefonem a sklepní místnost ke skladování oblečení a dalších věcí, které se přidávaly do vánočních balíčků a byly odesílány do uprchlických táborů. V kanceláři pracovala jako sekretářka Anna Kvapilová a další českoslovenští a norští dobrovolníci. Můžeme například jmenovat Astrid Frost a Eveline Dedichen. Jelikož se jednalo o organizaci, která byla založena norskými občany a ne krajany, používal se jako oficiální a korespondenční jazyk norština. Z tohoto důvodu byla ze začátku nutná jejich přítomnost v kanceláři. Eveline Dedichen zajišťovala pro spolek korespondenci v norštině mezi roky 1951 až 1953 do té doby, než byla Anna Kvapilová schopná tuto agendu převzít sama.⁴²

Spolek se hned začal podílet na pomoci uprchlíkům, potýkal se ale s nedostatkem financí. Většinou se nepodařilo spolku získat financování předem, a tak se peníze musely získat prostřednictvím půjčky, která se splatila až poté. Důvodem byl menší počet uprchlíků oproti ostatním národnostem. Spolek měl ale přesto velkou podporu v *Norské radě pro uprchlíky (Det Norske Flyktningeråd)* a také v norské bance *Fellesbanken A/S*, které spolku peníze vždy půjčily. Spolek se snažil pro uprchlíky vždy ze začátku najít bydlení a práci, a k tomu bylo nezbytné získání finančních prostředků. Důležité bylo ale také překonat jazykovou bariéru mezi Nory a Čechoslováky. Proto Anna Kvapilová se svojí kamarádkou Boženou Houdkovou například vytvořily v 50. letech “sešitové vydání” česko-norského slovníku, které poté vyšlo v knižní podobě roku 1968 pod názvem *Slovník česko-norský a norskó-český* (viz seznam příloh – příloha č.3). Ze záznamů vyplývá, že již v roce 1953 v Norsku pobývalo 238 československých uprchlíků. Do roku 1968 se jejich počet zvýšil až k zhruba 700,⁴³ přesto jich ale více jak polovina nakonec

⁴¹ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1950-1970, s. 12 – 13

⁴² Tamtéž, s. 13 – 14

⁴³ Po nástupu komunismu v Československu v únoru roku 1948 zaznamenala naše země vlny migrace. První vlna proběhla hned v letech 1948-1951. V této době uprchlo do zahraničí něco kolem 25 000 lidí a po instalaci elektrifikovaného plotu se počty emigrantů na dlouhou dobu snížili. Další vlna poté nastala po skončení Pražského jara v roce 1968. V následujících dvou letech uprchlo z Československa něco přes 70 000 lidí. Ve zbývajících letech se poté počet stabilizoval na 5000 emigrantů za rok. Za období komunismu v Československu tak uteklo do zahraničí na 200 000 lidí

Norsko opustila a vydala se za oceán.⁴⁴ Uprchlíci, kteří se nakonec v Norsku usadili, mohli po 7 letech požádat o norské občanství. Mezi lety 1966 až 1968 se hranice Československa částečně otevřely a velké množství Čechů a Slováků se rozhodlo z Československa odejít. Po sovětské okupaci Československa v roce 1968, poskytlo Norsko azyl dalším 270 uprchlíkům a udělilo jim povolení k pobytu a práci.⁴⁵

Spolek se snažil pomoci uprchlíkům i mimo Norsko, a tak se již od roku 1951 každoročně rozesílaly vánoční balíčky rodinám do uprchlických táborů v Německu a Rakousku. Již první rok se podařilo nashromáždit 320 standardních balíčků po 5 kilech, které obsahovaly oblečení, boty, vitamíny a jídlo.⁴⁶ Dále bylo na balíčcích uvedeno jméno dárcce, ještě s vánočním přáním a adresou. Příjemci balíčků mohli tak vyjádřit poděkování, či zaslat zpět do Norska pozdrav.⁴⁷ Dva roky na to se podařilo překročit milník 500 vánočních balíčků. Největší počet balíčků organizace odeslala v roce 1959, rekordní počet se vyšplhal na 985 standardních zásilek. S touto statistikou 500 až 1000 balíčků za rok se povedlo zaslat do roku 1970 přesně 11 385 zásilek. Velká většina těchto balíčků byla vytvořena díky podpoře norských firem a nějakou část tvořily balíčky od soukromých dárců.⁴⁸ Jak se blížil rok 1968, zdálo se, že tato iniciativa pomalu skončí. Srpnová okupace Československa poměry v Evropě změnila a uprchlíků znovu přibývalo. NČPS začalo znovu rozesílat velké množství vánočních zásilek. Tato aktivita byla definitivně ukončena v roce 1974, kdy vedení spolku rozhodlo o zrušení zasílání materiální podpory do Evropy a vyměnilo ji za podporu finanční.⁴⁹

Organizace byla oficiálně rozpuštěna dne 26. října 1987 poté, co ztratila vlastnictví bytů na Holandsgaten 1, které se postupně převedly do vlastnictví československým nájemníkům. Organizaci letních škol převzala poté nadace Solgløtt a spolek již nebyl potřeba. Přesto se ze starších členů vytvořil nový spolek, a to *Podpůrný česko-slovenský spolek*. Ten se snažil, včetně Anny Kvapilové, podílet se stále na letní škole pro děti a zajišťovat nadaci alespoň finance. To nakonec nebylo potřeba, a i tato iniciativa po nějaké době skončila.⁵⁰

⁴⁴ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1950-1970, s. 14

⁴⁵ Tamtéž, s. 15

⁴⁶ Tamtéž, s. 16

⁴⁷ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 20

⁴⁸ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1950-1970, s. 16

⁴⁹ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 21

⁵⁰ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 30

Po revoluci na NČPS navazuje spolek *Forum Norge-Tsjekkoslovakia* (od roku 1993 jako *Tsjekkisk-norsk forum*), který funguje a podporuje české občany v Norsku dodnes.⁵¹

4.1 Spolupráce

Už od začátku kladl NČPS velký důraz na spolupráci s ostatními exilovými organizacemi. Mezi nejdůležitější z nich patřila organizace *American Fund for Czechoslovak Refugees* (Americký fond pro československé uprchlíky, dále zkracováno jako AFCR). Tato organizace byla založena po roce 1948 Čechy a Slováky, kteří v Americe žili už před komunistickým převratem v Československu. Své hlavní sídlo měla v New Yorku a další pobočky po Evropě. NČPS spolupracoval nejvíce s pobočkou v Mnichově, a pak s pod ní spadající pobočkou ve Vídni. AFCR byl velice nápomocný a podílel se zejména na rozdělování vánočních balíčků a na přesunu dětí do Norska na letní tábory a výjezdy. Dále spolupracoval spolek s *United States Escapee Program* (dále jako USEP), jenž komunikoval přes AFCR a podporoval, zejména finančně, dětské výjezdy do Norska. Tak to bylo i s většinou ostatních institucí, které se snažily pomoci dětem dostat se do Norska. Můžeme jmenovat například *Caritas Norge*, katolické náboženské centrum *Velehrad* v Římě, *Bavorský Červený kříž* a *Redd Barna*. V Norsku samotném se stala největším partnerem NČPS *Norská rada pro uprchlíky*. Ta jako první podpořila svými příspěvky přepravu dětí do Norska, letní školu a děti uprchlíků jako takové.⁵²

4.2 Anna Kvapilová

Klíčovou a hlavní aktérkou NČPS byla Anna Kvapilová. Narodila se 19. března 1905 ve Vysokém Chlumci. Za svobodna se jmenovala Anna Fejtová a poté, co se odstěhovala do Prahy, se ve svých 20 letech (17. února 1925) provdala za PhDr. Bohumila Kvapila. Začala pracovat v hudebním oddělení Ústřední knihovny v Praze. Zde ve 30 letech publikovala i své první dvě knihy, které se týkaly historie české hudby. Toto období skončilo smrtí jejího syna Bohumila, který zemřel v roce 1929. Anna Kvapilová se ještě více ponořila do práce, aby se vyrovnala se ztrátou syna. Během této doby se Anna Kvapilová seznámila

⁵¹ *Tsjekkisk-norsk forum*. On-line. Dostupné z: <https://cz-forum.no/nb/>. [cit. 2023-11-24].

⁵² NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1950-1970, s. 14

s Boženou Houdkovou, která se stala její kamarádkou na celý život a která jí v druhé polovině 20. století pomáhala s organizací NČPS v Oslo. V roce 1940 umírá její manžel Bohumil a následně se Anna Kvapilová začíná více zapojovat do protinacistického odboje. Stala se členkou odbojových skupin *ÚVOD* (Ústřední vedení odboje domácího) a *PVVZ* (Petiční výbor Věrní zůstaneme). Krátce na to ale byla nacisty zatčena, půl roku vězněna ve věznici na Pankráci a v říjnu roku 1941 poslána do koncentračního tábora v Ravensbrücku.⁵³

Po převezení do Ravensbrücku pracovala Anna Kvapilová v opravně šicích strojů. I přesto byl samotný pobyt v koncentračním táboře velice náročný. V roce 1942 se tamní poměry zhoršily. Židovské ženy byly nucené k odchodu do vyhlazovacích táborů, mnoho starých, nemocných a nemohoucích žen nacisté usmrtili injekcemi nebo jedy.⁵⁴ Zároveň v koncentračním táboře ve velkém umíraly i děti, což mohl být podnět k pozdějšímu rozhodnutí, věnovat se z velké části pomoci dětem. Důležitým formujícím momentem byla také kamarádství, která si Anna Kvapilová při svém pobytu vytvořila. Mezi ty nejsilnější patřila ta, která si udělala s ženami z Norska. Přestože jich v Ravensbrücku za celou dobu žilo 92, byla tato kamarádství s některými z nich velice důležitá⁵⁵ a vydržela po celou dobu jejího pobytu v Ravensbrücku a i po něm. V dubnu roku 1945 vyklidili nacisté koncentrační tábor v Ravensbrücku a vězenkyně seřadily na nástupišti, které se vydaly v zástupu směrem na severozápad do zatím neobsazené části Německa. Pochod smrti byl ale rozehrán, a tak se Anna Kvapilová vydala pěšky k českým hranicím. Po 360 kilometrech nasedla na českých hranicích do autobusu, který ji odvezl zpět do Prahy.⁵⁶

Poté co se Anna Kvapilová vrátila do Prahy, začala spolupracovat s Miladou Horákovou. Ta se po letech věznění nacisty vrátila zpět do Prahy a začala se aktivně angažovat v československé politice. Jejich přátelství mělo pro Annu později vážné následky. Kvapilová se s Miladou Horákovou zaměřila na sociální otázky a také na ženskou politiku. Zároveň byla členkou Svazu národní revoluce a poté i jeho

⁵³ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 7 – 8

⁵⁴ Tamtéž, s. 8

⁵⁵ Od roku 1942 bylo totiž možné zasílat do koncentračního tábora balíčky z domova. Ty obsahovaly například potraviny, které byly na konci války velice potřebné, jelikož se příděly jídla zmenšovaly a také na kvalitě potravin ubývalo. Norské vězenkyně tyto balíčky dostávaly jak z domovů, tak v rámci humanitární pomoci Červeného kříže. Nejčastěji obsahovaly balíčky velrybí tuk, který má jak preventivní, tak léčebné účinky, ale i sušené mléko, vložky, kakao a vitamíny.

⁵⁶ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 8 – 11

kulturní referentkou a tajemnicí. V roce 1948 po komunistickém převratu jí hrozilo dlouhodobé uvěznění, a tak s norským pasem 6. července opouští Československo. Využila možnosti převozu z Německa do Norska, který fungoval jen krátkou dobu. Přestože měla ze začátku problémy s norským jazykem, přijala místo knihovnice v univerzitní knihovně v Oslo, které po ní v roce 1950 převzala Božena Houdková, která taktéž emigrovala do Norska. Poté se Kvapilová začala aktivněji zapojovat do pomoci ostatním uprchlíkům. O příjezdu jednotlivých emigrantů měla Kvapilová dobrý přehled. Od roku 1949 až do března roku 1950 pracovala v organizaci *Europahjelpens Flyktningeutvalg* (neboli Komise pro výběr uprchlíků při Europahjelpen). Tato norská organizace pomáhala exulantům a Kvapilová se v ní zcela zaměřila na uprchlíky z Československa. Již v roce 1949 vznikl také první oficiální československý emigrantský spolek, a to *Sdružení československých demokratických uprchlíků*. Kolem Vánoc se spolku například podařilo zajistit potravinové balíčky pro emigranty v táborech v Německu a také začal vydávat exilový časopis *Čechoslovák v Norsku*. Přesto Kvapilová v září roku 1950 odstoupje z funkce předsedkyně sdružení z důvodu osobních rozporů ve sdružení⁵⁷.

Následně byla založena nová organizace Norsko-československý pomocný spolek, kde Anna zastávala pozici sekretářky spolku a stala se tak jedinou plně placenou zaměstnankyní spolku. Její práce spočívala nejen v udržování oficiální korespondence spolku, ale také udržování vztahů mezi jednotlivými československými uprchlíky, organizaci sbírek nebo také v pořádání letních táborů pro děti. V roce 1952 se na ní pracovní vypětí podepsalo a Kvapilová měla řadu zdravotních problémů. Do svého portfolia si Kvapilová následně přidala také práci překladatelky. Od roku 1960 překládala z češtiny do norštiny i z norštiny do češtiny. S tímto se pojí i vytvoření česko-norského slovníku, na kterém spolupracovala s Boženou Houdkovou. Slovník vyšel oficiálně v roce 1968 pod názvem *Slovník česko-norský a norskó-český*. Od 70. let se v její korespondenci vyskytoval zármutek, se kterým se Kvapilová snažila vypořádat. Důvodem byly stále častější zdravotní problémy, úmrtí Ragnara Andersena a Boženy Houdkové a také postupný úbytek práce v NČPS. Spolek byl 26. října 1987 oficiálně rozpuštěn.⁵⁸

⁵⁷ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 11 – 15

⁵⁸ Tamtéž, s. 16 – 30

Na konci svého života obdržela Anna Kvapilová za svoji činnost dvě ocenění: královskou medaili „*Kongens fortjenstmedalje*“ za celoživotní humanitární dílo a propagaci česko-norských vztahů a Řád Tomáše Garrigua Masaryka IV. třídy, který ji udělil československý prezident Václav Havel v roce 1991.⁵⁹ Anna Kvapilová zemřela nenadále dne 28. července 1992.⁶⁰

Anna Kvapilová byla stěžejní osobou Norsko-československého pomocného spolku a bez její neustálé práce a úsilí, které všem aktivitám během let v exilu věnovala, by se možná ani většina těchto projektů neuskutečnila. Děti pro ni byly tím nejdůležitějším, a tak se jim pokusila život v exilu co nejvíce ulehčit. To vše potvrzuje v jednom ze svých dopisů, kde píše: „*Zasvětila [jsem] svůj život [...] práci pro české a slovenské děti a jejich udržení v mateřském jazyku.*“⁶¹

⁵⁹ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 30 – 32

⁶⁰ Pohřeb se uskutečnil v Oslo, v kostele sv. Hallarda. Urna byla již v září téhož roku převezena do Prahy a uložena na bubenečském hřbitově.

⁶¹ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 30

5 Letní pobyty dětí v Norsku

Již ve stanovách Norsko-československého pomocného spolku bylo zaneseno, že organizace chce klást důraz na práci s dětmi. Od roku 1953 se dařilo tuto část stanov úspěšně plnit, a to až do rozpuštění NČPS v roce 1987. V prvních letech pořádal spolek pouze zotavovací pobyty a až později, v roce 1959, začal spolek pořádat i dětské letní tábory. Mezi lety 1953 až 1970 se jich zúčastnilo 1 458 dětí. Zároveň se ale jednalo o letní pobyty, které měly velký transnacionální rozměr. Během necelých 40 let přijely do Norska děti z různých zemí Evropy, ale i Severní Ameriky. Nejčastěji se jednalo o děti z Německa, ale i ze zemí jako Rakousko, Velká Británie, Francie, Nizozemsko, Dánsko, Švédsko, Island, Itálie, USA, Kanada a dále se účastnily i děti československých exulantů v Norsku.

5.1 Zotavovací pobyty

Zotavovací pobyty (v archivních zdrojích lze nalézt i označení letní pobyty) pořádala zejména Anna Kvapilová s Ragnarem Andersenem pod záštitou NČPS. Od roku 1953 se tak spolek snažil oslovit norské rodiny, které by přes léto u sebe zdarma ubytovaly československé děti z uprchlických táborů. Pobyty probíhaly v délce okolo 3 měsíců a účastnily se jich děti ve věku 6-12 let.⁶² Za tuto dobu se děti zapojily do norské společnosti, naučily se norským návykům a postupně docházelo k osvojování norského jazyka. Děti byly přepravovány zejména z Německa, Rakouska a Francie, a to za pomoci AFCR, USEP a Norské rady pro uprchlíky. Americký fond pro československé uprchlíky většinou pomáhal s výběrem dětí. Posuzoval, které děti z Německa a Rakouska pobyt potřebují, podílel se na organizaci přepravy do Norska a zajišťoval také komunikaci mezi uprchlíky a NČPS.⁶³ Organizace USEP podporovala tyto výjezdy zejména finančně, tak například v roce 1954 a 1955 zaplatila charterový let mezi Německem a Oslem ve výši 28 500 NOK (viz seznam příloh – příloha č.4). Let provedla letecká společnost *Fred. Olsens Flyselskap*. Poté co děti dorazily do Norska, musely projít zdravotní prohlídkou, zda jsou v pořádku a mohou být předány do norských rodin. Pokud měly být děti přiděleny do rodin v Oslo a blízkém okolí, přijeli si pro děti většinou rodiče. Ostatní děti byly za pomoci Anny Kvapilové a ostatních členů NČPS rozvezeny k náhradním rodičům (viz seznam příloh – příloha č.5). Šlo

⁶² VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 22

⁶³ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva z roku 1953

o oblasti Kjernmoen, Østfold, Vestfold, Telemark, Nord-Norge, Trøndelag a Sørlandet.⁶⁴ Každá oblast měla svoji přidělenou barvu kartičky a barvu písma a děti je dostávaly na krk, aby se dalo dobře rozeznat, do jaké části Norska vyjedou. Například Nord-Norge mělo žlutou kartičku s modrým písmem a Østfold měl žlutou kartičku s červeným písmem.

Zotavovacích pobytů se v Norsku zúčastnilo mnoho dětí, jak ukazuje následující jednoduchá tabulka. Přesný počet dětí, které se zúčastnily těchto pobytů, nelze doložit, jelikož chybí záznam z roku 1961.

Rok:	Počet dětí:	Rok:	Počet dětí:
1953	33 dětí	1961	chybějící data
1954	99 dětí	1962	82 dětí
1955	99 dětí	1963	80 dětí
1956	93 dětí	1964	78 dětí
1957	87 dětí	1965	63 dětí
1958	115 dětí	1966	78 dětí
1959	101 dětí	1967	66 dětí
1960	135 dětí	1968	35 dětí

Zdroj: sestavil Šimon Kubala dle NA

Z tabulky vyplývá, že pobyty v Norsku byly žádané. V letech 1958 a 1960 se zotavovacích pobytů zúčastnil největší počet dětí, jelikož životy rodin v uprchlických táborech nebyly dobré a rodiče nebyli schopní dětem zajistit dostatek potravin. To dokazuje dopis od paní F. z roku 1957 (viz seznam příloh – příloha č.6), která píše:

„Ted' bych měla opět k Vám velikou prosbu. V dohledné době musíme opustit láger a to znamená, že budu muset do práce. Děti celé dny bez dohledu doma, nebo někde venku se potulovat, a hlavně kvůli té stravě. Ted' vypadají hrozně, modré kruhy pod očima a ta větší si stěžuje, že když si zavře oči, tak se jí točí hlava.

⁶⁴ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva z roku 1954

Myslím, že je chudokrevná. To jídlo, co tu máme, je už nesnesitelné pro dospělých což pro děti.“⁶⁵

Zajímavé jsou i údaje z roku 1963, kdy se spolek potýkal s kapacitními problémy a nebyl schopný zajistit dostatek rodin, které by děti k sobě na zotavovací pobyt vzaly. Z tohoto důvodu se na výjezd dostalo pouze 80 dětí z přihlášených 124.⁶⁶

Od roku 1967 se pozornost spolku začala více soustřeďovat na letní tábory v Norsku. Důvodem byla větší finanční stabilita uprchlických rodin, která způsobila úbytek poptávky po letních výjezdech.⁶⁷ V tabulce je tento přechod viditelný, a tak v roce 1968 na letní výjezdy přijelo poslední větší množství dětí. V dalších letech se zotavovacích pobytů už moc dětí neúčastnilo, ve výročních zprávách nejsou uvedeny žádné důvody. Posledním je údaj z roku 1974, kdy do norských rodin byly umístěny čtyři děti.⁶⁸

Výsledkem těchto výjezdů bylo, že se děti dostaly ze špatných podmínek uprchlických táborů. Byla jim zajištěna lepší výživa, zlepšil se jejich zdravotní stav a vitalita. Zároveň také poznávaly norskou společnost a učily se v rodinách norský. Jak se píše ve výroční zprávě z roku 1966 „*Během těchto 14 let se mnoho dětí naučilo znát Norsko.*“⁶⁹ Mnoho dětí přijelo do Norska i vícekrát a byly přijaty u stejných rodin jako například holčička M. Ta poprvé vyjela do Norska v roce 1953, když jí bylo pouhých 7 let. Dostala se k rodině N., kteří žili ve Fredrikstadu. Otec A. N. pracoval jako pekař ve Fredrikstadu a s paní N. měli dceru L., se kterou si holčička M. hrála. Že si M. osvojovala norštinu nám ukazuje i popis fotografie, kde stojí: „*Přestože L. nemluví německy, jsou z nich velké kamarádky. M. se rychle učí norský a ve své 'náhradní' rodině ve Fredrikstadu v Norsku se cítí jako doma.*“⁷⁰ Z fotografií můžeme opravdu soudit, že M. je se svým pobytem u náhradních rodičů velmi spokojená (viz seznam příloh – příloha č.7). Méně

⁶⁵ NA v Oslo, f. NTH, díl D, k. L0005, dopis Anně Kvapilové od paní Fajtové z roku 1957

⁶⁶ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva z roku 1963

⁶⁷ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1950-1970, s. 17

⁶⁸ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva z roku 1974

⁶⁹ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva z roku 1966, přeloženo autorem z původního znění: „*I løpet av disse 14 årene har mange barn lært Norge å kjene.*“

⁷⁰ NA v Oslo, f. NTH, díl U, k. L0021a, popis fotografie přeložen autorem z původního znění: „*The two girls are great friends, in spite of the fact that L. does not speak German. M. is quickly picking up Norwegian and feeling quite at home with her "foster" family at Fredrikstad, Norway.*“

častým a spíše ojedinělým výsledkem zotavovacích pobytů do Norska mohly být i následné adopce dětí.⁷¹

5.2 Letní tábory

Druhým způsobem, jak se děti československých uprchlíků dostaly do Norska, byly československé letní tábory (v archivních spisech lze nalézt i označení letní škola). Jejich pořádání započalo v roce 1959, kdy se pokusila dvojice Anna Kvapilová a Ragnar Andersen první letní tábor uspořádat. Důvodem organizování těchto letních táborů nebyl jen zájem organizace, ale i zájem rodičů, protože děti žijící v západní Evropě pomalu ztrácely svůj rodný jazyk. Opotřebením jazyka bylo kvůli emigraci markantní a děti brzy začaly namísto češtiny/slovenštiny využívat například němčinu. Koncept letního tábora byl založen na základě již dříve pořádané letní školy v Německu, kterou vedl pan dr. Josef Kratochvíl. NČPS přizval doktora Kratochvíla, aby se podílel i na organizaci letního tábora v Norsku, a to mezi roky 1959 až 1965. Dále na letním táboře spolupracovali s NČPS také kněží z Itálie. Šlo o české občany, kteří museli kvůli režimu z Československa odejít a byli členy salesiánského řádu. Jedná se o římskokatolickou kongregaci, která se věnuje výchově dětí a mládeže. Po roce 1966 převzal vedení letního tábora po doktoru Kratochvílovi kněz Ladislav Dittrich.⁷²

První rok se tábor pořádal na Hartmannově internátní škole, která se nachází jižně od Oslo ve městě Hvalstad a spolek si ji na 3 týdny kvůli letnímu táboru pronajal. Při zahájení prvního československého letního tábora byli přítomní zástupci NČPS Ragnar Andersen, Claudia Olsen a poté taky Jan Belan, který vedl oddělení AFRC v Mnichově a se kterým Anna Kvapilová řešila vše, co se týkalo letních zotavovacích pobytů, letních táborů, rozesílání vánočních balíčků a také samotnou emigraci uprchlíků do Norska. Následující tři týdny se skládaly poté z různých aktivit, které byly prokládány vyučováním. Každoroční tradicí se například stala návštěva radnice v Oslo a setkání se starostou (viz seznam příloh – příloha č.8).⁷³

Druhý rok zájem rodičů a dětí o letní tábor stoupl, a tak NČPS uspořádal dva turnusy, na které přijelo do Norska celkem 66 dětí. První turnus byl pořádán

⁷¹ NA v Oslo, f. NTH, díl D, k. L0005, dopis paní Fjerdningstad od NČPS z 21. června 1958

⁷² NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1950-1970, s. 18

⁷³ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1959

na ostrově Håøya a zúčastnilo se ho 12 dětí, které byly po skončení rozvezeny ještě do norských rodin na zotavovací pobyt. Druhý turnus se poté pořádal v prázdninové kolonii Neufeldt v městečku Dal.⁷⁴ V roce 1961 bylo problematické sehnat místo, a tak si spolek nakonec vypůjčil tábor civilní ochrany v městečku Hoff ve Vestfoldu. Po starostech, se kterými se spolek každoročně potýkal, aby sehnal vhodné místo pro pořádání letního tábora, došlo v roce 1962 k zakoupení nemovitosti ve Storsandu a ta byla nazvána Solgløtt. Budova se nacházela v okrsku Hurum v jižní části Oslofjordu a nákup zprostředkoval člen spolku Paul B. Andersen, který se o prodeji dozvěděl (viz seznam příloh – příloha č.9). Že se dům kupoval v rychlosti naznačuje i skutečnost, že se smlouva podepsala dne 5. července a již o týden později přijely děti do Norska.⁷⁵ Kapacita domu byla ale poměrně omezená. K dispozici bylo 6 pokojů s 35 lůžky, a tak se spolek snažil různě kapacitu navyšovat. Ze začátku chlapci spali venku v armádním stanu, a tak v roce 1964 došlo k výstavbě nové budovy, aby měli chlapci kde spát. Areál letního tábora používal spolek poté s menšími úpravami až do 90. let.⁷⁶

Během doby organizování letních táborů se do Norska podívalo více jak 1000 dětí československých emigrantů. Kvůli velkému zájmu dětí byly v některých letech pořádány dokonce dva turnusy letního tábora. Přesto není přesné číslo dětí bohužel známo, protože některé údaje nejsou k dispozici. Že byly tábory velice oblíbené a že se jim dostalo popularity nejvíce po roce 1968 ukazuje tabulka níže:

Rok:	Počet dětí:	Rok:	Počet dětí:
1959	44 dětí	1974*	72 dětí
1960*	66 dětí	1975*	77 dětí
1961	56 dětí	1976*	79 dětí
1962	30 dětí	1977*	61 dětí
1963	40 dětí	1978	36 dětí
1964	34 dětí	1979	35 dětí
1965	28 dětí	1980	33 dětí

⁷⁴ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1960

⁷⁵ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1962

⁷⁶ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 23

1966	42 dětí	1981	41 dětí
1967	30 dětí	1982	36 dětí
1968	39 dětí	1983	40 dětí
1969*	69 dětí	1984	33 dětí
1970-1971	chybějící data	1985	38 dětí
1972	48 dětí	1986	40 dětí
1973	chybějící data	1987-1989	chybějící data

Zdroj: sestavil Šimon Kubala dle NA⁷⁷

Z výročních zpráv vyplývá, že právě po roce 1968 došlo k další velké emigrační vlně. V důsledku tohoto faktu byla ze stran rodičů vyšší poptávka po letní škole. V letech 1975 a 1976 dorazilo do Norska skoro 80 dětí. Aby děti mohly do Norska vyjet, bylo zapotřebí, aby rodiče vyplnili přihlášku, která byla odeslána do Norska k rukám Anny Kvapilové. V přihlášce musely být vyplněny standardní osobní údaje o dítěti a k tomu ještě informace o jazykové úrovni dítěte (tzn. dítě mluví česky nebo slovensky dobře, částečně nebo nemluví, ale rozumí) a zda jsou rodiče schopní letní tábor uhradit sami, částečně či vůbec (viz seznam příloh – příloha č.10). Jazykový aspekt byl v tomto případě velice důležitý, na tábore se hovořilo pouze česky z důvodu odvrácení jazykového úbytku. Poté rodinám přišlo kladné či záporné vyjádření ohledně jejich žádosti. Děti většinou cestovaly do Norska vlakem. Ty, které byly z Rakouska a Německa jely stejně jako děti při letních výjezdech společným transportem pod vedením sester z Bavorského Červeného kříže.⁷⁸ Ostatní děti z jiných zemí cestovaly většinou po vlastní ose a na vlastní náklady. Mezi nimi byly například děti ze Švédska. Děti z Dánska cestovaly buď lodí z Kodaně do Osla nebo se přidaly k transportu, který byl zajišťován z Německa a Rakouska. Denní program dětí byl různorodý, záleželo zejména na počasí. Takový normální den, který děti na letním táboře měly, vypadal takto:

„Budíček v 8:00 hodin, vztyčování vlajky, představení denního hesla (často přísloví nebo pořekadla jako „Kdo seje vítr, sklízí bouři”) a snídaně. Pak

⁷⁷ * byly pořádány dva turnusy letní školy

⁷⁸ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1961

následoval mezi 10 a 11 hodinou edukativní bod „Hovoříme o naší vlasti“. Zbytek dne byl vyplněn sportovním turnajem, různými kroužky (sportovním, výtvarným a dramatickým) a jistě vítaným hlavním odpoledním programem – sběrem borůvek.⁷⁹

Právě opakování a předvídatelnost je pro podporu vzdělávacích a socializačních aspektů jazykového hnízda považováno jako nejdůležitější.⁸⁰ K obědu se servírovalo české jídlo, které se vařilo podle táborové kuchařky. Ta byla psaná v češtině a upravena na velký počet strážníků. V ní člověk mohl nalézt recepty například na nudle s mákem, játrové knedlíčky nebo také na české buchty. Celkově, a nejen při obědech, se na českou kuchyni dbalo.⁸¹ Jako kuchaři byli na letním táboře dobrovolníci. Jednalo se buď o uprchlíky, kteří v Norsku žili, nebo rodiče, kteří do Norska s dětmi z ostatních zemí dorazili (viz seznam příloh – příloha č.10).⁸² Na konci letního tábora děti obdržely i diplomy, které potvrzovaly jeho absolvování. Před odjezdem připsaly komentáře do táborové knihy, a pak se vydaly na nádraží do Oslo, odkud byly vlakem rozváženy zpět do Dánska, Německa, Rakouska a dalších zemí.⁸³

Důležitým milníkem letních táborů bylo založení *Nadace Solgløtt* v roce 1987. Dne 26. října byla svolaná valná hromada, kde bylo na programu následující:

1. Zpráva za období 1. 1. – 31. 12. 1968
2. Roční účetní uzávěrka se zprávou auditora
3. Volba představenstva do Nadace Solgløtt
4. Obdržené návrhy

Třetí bod je nejzásadnější, dochází ke složení představenstva nadace, která od roku 1987 přebírá pořádání letních táborů. Do představenstva oproti NČPS byli zvoleni i Češi, přesněji 8 Čechů a 2 Norové. Z toho jeden z Čechů zastupoval sdružení Velehrad v Římě. Po této schůzi byla ten samý den svolaná mimořádná valná hromada, na které bylo rozhodnuto, že Norsko-československý pomocný

⁷⁹ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 25

⁸⁰ LAIHI, Tiina-Maaria. *Skolt Sámi Language and Cultural Revitalization: A case study of a Skolt Sámi language nest*. Diplomová práce. Helsinky: University of Helsinki, 2017. s. 50

⁸¹ Tamtéž, s. 25

⁸² NA v Oslo, f. NTH, díl U, k. L0021a, přihláška dětí na letní škola

⁸³ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 25

spolek je tímto datem rozpuštěn. Nadace Solgløtt tímto dnem převzala veškeré pořádání letních táborů.⁸⁴

Následně byl staršími členy NČPS založen Norsko-československý podpůrný spolek, který měl za úkol sehnat co nejvíce finančních prostředků na pořádání letních táborů, aby se jazykové hnízdo mohlo nadále provozovat. Přesto se jednalo už o upozaděný spolek, v popředí stála zejména Nadace Solgløtt. Ta pořádala letní tábory až do pádu komunismu.⁸⁵ Je ale potřebné zmínit, že rokem 1989 letní tábory v Norsku nekončí. Z táborové knihy se dozvídáme, že v roce 1990 dorazilo do Storsandu 35 dětí z Prahy. V 90. letech je pak Storsand využíván k letním pobytům, a to pro děti z Česka, které trpěly alergiemi nebo byly jinak nemocné.⁸⁶

Že byla tato iniciativa důležitá a pro děti exulantů velice potřebná, dokazuje i fakt, že letní tábor navštívilo mnoho důležitých osobností. Z nejnámějších můžeme jmenovat návštěvu tehdejší princezny Sonjy v roce 1974 (viz seznam příloh – příloha č.11)⁸⁷ a zejména pak návštěvu prezidenta Československé republiky Václava Havla v roce 1990 (viz seznam příloh – příloha č.12).⁸⁸

5.2.1 Hodiny češtiny a slovenštiny

V rámci letního tábora bylo již od začátku přítomné i vyučování češtiny. Jak přesně probíhala výuka, není úplně známo, co je ale jisté, je, že byla hodně přizpůsobovaná počasí. Z výroční zprávy z roku 1962 se můžeme dočíst, že pokud bylo počasí dobré a slunečné, byly děti venku u moře nebo si hrály v lese. Zatímco za deštivých dnů byly děti uvnitř a probíhalo vyučování, promítání filmů zapůjčené od magistrátu města Oslo nebo si děti hrály s loutkovým divadlem.⁸⁹ Samotné vyučování bylo poté založeno na vzoru, který zavedl pan doktor Kratochvíl na základě pořádání Československé dálkové školy, která probíhala v Heidelbergu v Německu. Školní osnovy tvořila kombinace školní výuky, která byla spojená se skautskou výchovou. Tato kombinace se ukázala jako velmi úspěšná, a tak se využívala v průběhu celého pořádání letních táborů.⁹⁰ Vyučoval se zejména český

⁸⁴ LP, f. AK, k. Organizace – akce, NTH, záznam z valné hromady v roce 1987

⁸⁵ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 56

⁸⁶ Tamtéž, s. 31 – 32

⁸⁷ NA v Osl, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1974

⁸⁸ VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 31

⁸⁹ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1962

⁹⁰ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1959

jazyk, čtení a zpěv. Poté byl ještě kladen důraz na českou historii a zeměpis. Z výroční zprávy z roku 1962 můžeme vyčíst, že se dbalo i na výuku biologie. Děti se dle výroční zprávy učily o rostlinách a zvířecích druzích.⁹¹ Kvůli výuce na letním táboře se NČPS rozhodlo, že je potřeba vytvořit nějaký učební materiál. Proto mezi roky 1958-1959 vznikají učebnice pro výuku zeměpisu, dějepisu a také slabikář. V roce 1979 je poté ještě vydán Zpěvník československých národních písní, který vznikl ve spolupráci s Velehradem.⁹²

Ke konci letního tábora byly děti zkoušeny ze svých znalostí, které během svého pobytu na Storsandu získaly. Toto testování bylo součástí celkového hodnocení, které mělo posoudit pokroky a dovednosti účastníků. Poté obdržely za své výkony i známky, jak uvádí výroční zpráva z roku 1966.⁹³ Přezkoušení byla úspěšná a děti si odvážely z letního tábora spoustu přínosných vědomostí, jak se píše v ostatních výročních zprávách.⁹⁴

⁹¹ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1962

⁹² VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 54 – 55

⁹³ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1966

⁹⁴ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1960

6 Výsledky a diskuze

Cílem druhé části této bakalářské práce bylo odpovědět na stanovenou výzkumnou otázku, a to za pomoci literární rešerše. V této části se nejprve zaměřím na jednotlivé výzkumné podotázky a poté na primární výzkumnou otázku.

První podotázka: Jaké aktivity spolek pořádal na podporu češtiny a české kultury? Z analýzy dat vyplynulo, že spolek právě pro podporu českého jazyka zvolil pořádání letních táborů. Ty podporovaly nejen výuku českého jazyka, ale zároveň i českou kulturu. Můžeme vypíchnout například českou kuchyni, která na táboře nechyběla, nebo zpívání československých národních písní.

Druhá podotázka: Jaký vliv měly zotavovací pobyty a letní tábory na uchování jazyka u dětí československých exulantů? Vliv zotavovacích pobytů a letních táborů na uchování jazyka dětí byl rozdílný. Zotavovací pobyty se orientovaly spíše na sociálně hmotnou podporu pro děti československých exulantů. Z hlediska uchování jazyka, které v tomto případě nestálo v zájmu této iniciativy, měly pro děti zotavovací pobyty jistý opačný význam než uchování českého/slovenského jazyka. Děti si při pobytu v rodinách začaly pomalu ale jistě osvojovat další jazyk, a to norštinu. Docházelo tedy k posunu od osvojování jazyka země, do které rodina původně emigrovala, k norskému jazyku, který používala rodina, která dítě v Norsku přijala. V období pobytu v Norsku děti nepoužívaly svůj mateřský jazyk ani v jedné z jazykových domén a docházelo tak k postupnému opotřebení jazyka. Tuto skutečnost dokazuje i případ Marleny, u které bylo možné pozorovat osvojení norštiny.

V případě letních táborů z analýzy vyplynulo, že pro uchování jazyka byl tento způsob mnohem prospěšnější. I přesto že v té době ještě nebyla známá teorie jazykového hnízda a první zmínkou v této oblasti byla právě Haugenova ekologie jazyka, podařilo se Anně Kvapilové a NČPS jedno takové jazykové hnízdo vytvořit. To vše dále potvrzuje i výroční zpráva z roku 1984, ve které se píše:

„Bylo také patrné, jak se posílil vztah k mateřskému jazyku. To potvrdili i rodiče dětí ve svých dopisech adresovaných organizaci, v nichž děkovali za cennou iniciativu letní školy.“⁹⁵

⁹⁵ NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva z roku 1984, přeloženo autorem

Primární výzkumná otázka: Je možné považovat letní tábory pořádané Norsko-československým pomocným spolkem jako jazykové hnízdo? Po předchozím upřesnění podotázek můžeme výzkumnou otázku jazykového hnízda v kontextu v případě této organizace podpořit. Tyto letní tábory splnily některé aspekty jazykového hnízda a dá se prohlásit, že na pozadí migračního prostředí se o pozměněnou formu jazykového hnízda jedná. Prvním aspektem je rodný jazyk. Jak vyučování, tak i celý tábor veden v českém jazyce. Mezi další patřily kulturní prvky. Byla to například pestrá česká kuchyně, kterou se na letním táboře snažili organizátoři zajistit. Posledním aspektem jsou tradiční aktivity, které se snažili na táboře podporovat. Mezi ně patřilo například zpívání československých národních písní nebo vyvěšování československé vlajky.

Norsko-československému spolku se podařilo vytvořit určitou formu jazykového hnízda, které napomáhalo posílení kompetence a komunikace a vytvoření nové jazykové domény v češtině u dětí, které musely s rodiči kvůli komunismu emigrovat. Zároveň můžeme toto jazykové hnízdo nazvat i transnacionálním, jelikož přesáhlo do značné míry svým významem a důsledkem hranice našeho státu a zároveň i území Norska. I samotná zpětná vazba od rodičů, jak vyplývá z výročních zpráv spolku, dokládá, že vyučování a celkový pobyt dětí v Norsku přinesl dobré výsledky.

Závěr

Tato práce představila aktivity spolku, které vedly k podpoře a uchování češtiny u dětí československých emigrantů. Za cíl si práce kladla zjistit, jaké měly letní pobyty vliv na československé děti a zda Norsko-československý pomocný spolek napomáhal uchování jazyka v cizojazyčném prostředí a lze-li letní tábory považovat za jazykové hnízdo. V teoretické části práce vymezila a definovala sociolingvistické termíny a sociolingvistický rámec práce k pochopení situace, kterou si děti emigrantů procházely. Druhá část interpretuje data, která byla získána z literární rešerše. Jejich analýzou bylo poté možno odpovědět na výzkumné otázky.

Z analýzy sesbíraných dokumentů je patrné, že spolek lze považovat za velice důležitou a podstatnou exilovou organizaci, která za komunismu mimo Československo fungovala. NČPS se plně věnoval československým rodinám a snažil se pomoci nejen exulantům s integrací do norské společnosti, ale zároveň i občanům žijícím v Československu například v formě vánočních balíčků. Z analýzy je také patrné, že právě orientace spolku na pořádání letních výjezdů do Norska, byla nejdůležitější částí jejich práce. Dle dostupných dat se během fungování spolku podařilo do Norska vyjet více jak 2 400 dětí, které se připojily buď k zotavovacím pobytům nebo k letním táborům.

Norsko-československému pomocnému spolku se se záměrem podpořit český jazyk u dětí československých exulantů a naučit děti československé kultuře podařilo vytvořit něco výjimečného, což mělo značný transnacionální význam. Přestože letní tábor fungoval vždy pouhé tři týdny v roce, lze ho dle některých aspektů jazykového hnízda za jazykové hnízdo označit.

Téma bakalářské práce nabízí mnoho způsobů, jak by bylo možné dále s danou problematikou pracovat. Jednou z nich je možnost zmapovat další dění na Storsandu, kde se dětské tábory pořádaly, a s ním spojenou nadací Solgløtt po roce 1987. Zároveň by bylo vhodné práci doplnit o kvalitativní výzkum na základě strukturovaného rozhovoru s pamětníky, kteří se daných letních táborů účastnily.

Je zřejmé, že přesah spolku byl nevídaný a výrazně se zasloužil o posílení jazyka nejen na území Norska, ale i pro ostatní československé děti žijící v západní Evropě. Letní tábory sloužily k realizaci národních ideálů a potřeb emigrační

komunity uchovávat český jazyk a kulturu pro další generace. Dnes mají tyto polozapomenuté aktivity kontinuitu v jiných aktivitách jako například České školy bez hranic.

Zdroje

Prameny

ARCHIVNÍ DOKUMENTY

- Národní archiv v Oslo, Norsko (Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo), Fond: PA-1049 – Norsk Tsjekkoslovakisk hjelpeforening, díl A – Møtebøker, referatprotokoller, forhandlingsprotokoller, karton L0002 – Årsberetninger og jubileumshefter (výroční zprávy, výroční brožury)
- Národní archiv v Oslo, Norsko (Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo), Fond: PA-1049 – Norsk Tsjekkoslovakisk hjelpeforening, díl D – Saksarkiv ordnet etter organets hovedsystem, karton L0004 – Korrespondanse, alfabetisk ordnet: A-E, 1957-1958 (korespondence, abecedně řazeno) / L0005 – Korrespondanse, alfabetisk ordnet: F-J, 1957-1958
- Národní archiv v Oslo, Norsko (Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo), Fond: PA-1049 – Norsk Tsjekkoslovakisk hjelpeforening, díl E – Saksarkiv ordnet evt. etter andre (sideordnede) systemer, karton L0013 – Norsk-Tsjekkoslovakisk hjelpeforeningens sommerskole, 1971, 1976, 1977 og 1980 / L0015 – 004 – «Flagg for frihett» - aksjonen / - 005 – Charta-77
- Národní archiv v Oslo, Norsko (Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo), Fond: PA-1049 – Norsk Tsjekkoslovakisk hjelpeforening, díl L – Korespondanse mellom foreningen og AFCR (American Fund for Czechoslovak Refugees), karton L0009 – NTH, Korrespondanse mellom foreningen og AFCR
- Národní archiv v Oslo, Norsko (Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo), Fond: PA-1049 – Norsk Tsjekkoslovakisk hjelpeforening, díl U – Foto, film, lydopptak – L0021a – Gulskogen 1961, fotografier bl.a. fra sommerskolen (fra 1959-54), Barnetransportene, NTH, Fotografier fra flyktningeleire i Tyskland 1956-58 / L0021b – sommeropphold, sommerskole 1965, foreningen
- Národní archiv v Oslo, Norsko (Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo), Fond: PA-1049 – Norsk Tsjekkoslovakisk hjelpeforening, díl Y – Andre utskilte arkivdeler
 - 001 – Gavelister, referater, jubileumsmarkeringer m.m. vedrørende foreningen
 - 002 – Rapporter om tsjekkiske forhold m.m. samt diverse personopplysninger - 003 – Informasjon om Norge/norske forhold
 - 004 – nyhetsbulletiner/intervjuer o.l.
 - 005 – brev og informasjon fra diverse tidsskrifter/aviser
 - 006 – invitasjoner o.l.
 - 007 – informasjon fra bl. a. Rada Svobodneho Ceskoslovenska samt andre eksil-grupperinger
- Archiv Libri prohibiti, fond Anny Kvapilové, karton Organizace – akce, NTH, složka 1989

ODBORNÁ LITERATURA

ENCYCLOPEDIA. *Opotřebení jazyka – Language attrition*. Online. Dostupné z: https://wikijii.com/wiki/Language_attrition. [cit. 2023-12-08].

EXTRA Guus, VERHOEVEN Ludo, editors. *Bilingualism and Migration*. Berlin/Boston: De Gruyter, Inc.; 1998. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=3040448>. [cit. 2023-09-09].

FISHMANN, Joshua A. a DIL, Anwar S., ed. *Language in sociocultural change*. Stanford: Stanford University Press, 1972.

GARRET, P.: Language socialization and language shift, in: A. Duranti, E. Ochs, B. Schieffelin (eds.): *The Handbook of Language Socialization*, Oxford, 2012.

HAUGEN, E. *Blessings of Babel. Bilingualism and Language planning*. Berlin – New York – Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1987.

HAUGEN, Einar. *The Ecology of Language: Essays*. Stanford: Stanford Univ. Pr., 1972. 14.

CHOCHOLA, Martin. *Tradice bertsolaritza v kontextu jazykové revitalizace a politiky v současném Baskicku*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova, 2019.

CHROMÝ, Jan. *Základy sociolingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014.

KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Online. 2016. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>. [cit. 2023-12-07].

KLEIN, Wolfgang. *Weitspracherwerb. Eine Einführung*. 3. Auflage. Frankfurt am Main, 1992.

KREJČOVÁ, Elena. *Problematika osvojování druhého jazyka – teorie a praxe*. Brno, 2018. Habilitační práce. Masarykova univerzita.

LAIHI, Tiina-Maaria. *Skolt Sámi Language and Cultural Revitalization: A case study of a Skolt Sámi language nest*. Diplomová práce. Helsinki: University of Helsinki, 2017.

LÜDI, Georges, et al. *Zweisprachig Durch Migration : Einführung in Die Erforschung der Mehrsprachigkeit Am Beispiel Zweier Zuwanderergruppen in Neuenburg (Schweiz)*, De Gruyter, Inc., 2017. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=5158257>.

MAIA, Marcus. *Ecolinguística: Revista Brasileira de Ecologia e Linguagem*, v. 04, n. 01, p. 108-127, 2018.

MCINNES, Brian. The Enweyang Program: Indigenous Language Nest as Lab School. *Journal of American Indian Education*. 2017, roč. 56, č. 1, s.15.

MERTINS, Barbara. Osvojování druhého jazyka. *Das tschechische enzyklopädische Wörterbuch*. 2012, 3.

NGUYEN, L.-A. (2022). Subtractive Bilingualism among Children in Immigrant Families, Family Cohesion and Acculturation: A Critical Overview. *Leviathan: Interdisciplinary Journal in English*, (8), 52–63. <https://doi.org/10.7146/lev82022132073>.

OSTLER, Nicholas. Language maintenance, shift, and endangerment. *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics*. 2012, č. 18.

REHG, K. L., & Campbell, L. (Eds.). (2018). *The oxford handbook of endangered languages*. Oxford University Press, Incorporated.

REINERTH, Melitta. *What factors influence first language (L1) attrition in bilingual people?* Online, Seminární práce. Cologne: University of Cologne. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/1009916>. [cit. 2023-10-05].

Ruperto Carola Forschungsmagazin, Ein neues Land. Migration und Sprache, 5. 2014.

SCHMID, Monika Susanne. First language attrition. Online. *Wiley interdisciplinary reviews. Cognitive science*. 2013, roč. 4, č. 2, s. 13. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/264736786_First_language_attrition. [cit. 2023-10-05].

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009.

ŠEVČÍKOVÁ, Eva. *Osvojování českého jazyka dítětem*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

TOMEK, Prokop. *Emigrace*. Online. Dostupné: <https://www.totalita.cz/vysvetlivky/emigrace.php>. [cit. 2023-09-23].

Tsjekkisk-norsk forum. On-line. Dostupné z: <https://cz-forum.no/nb/>. [cit. 2023-11-24].

VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012.

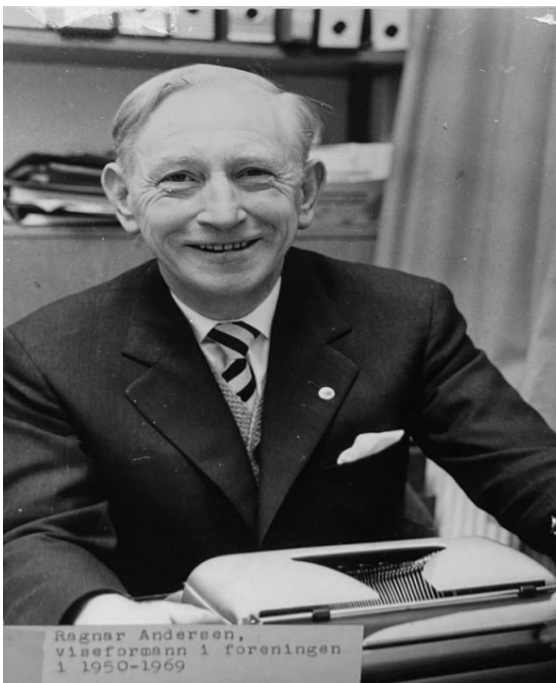
Přílohy

Příloha č. 1: Carl P. Wright – poslanec a první předseda NČPS

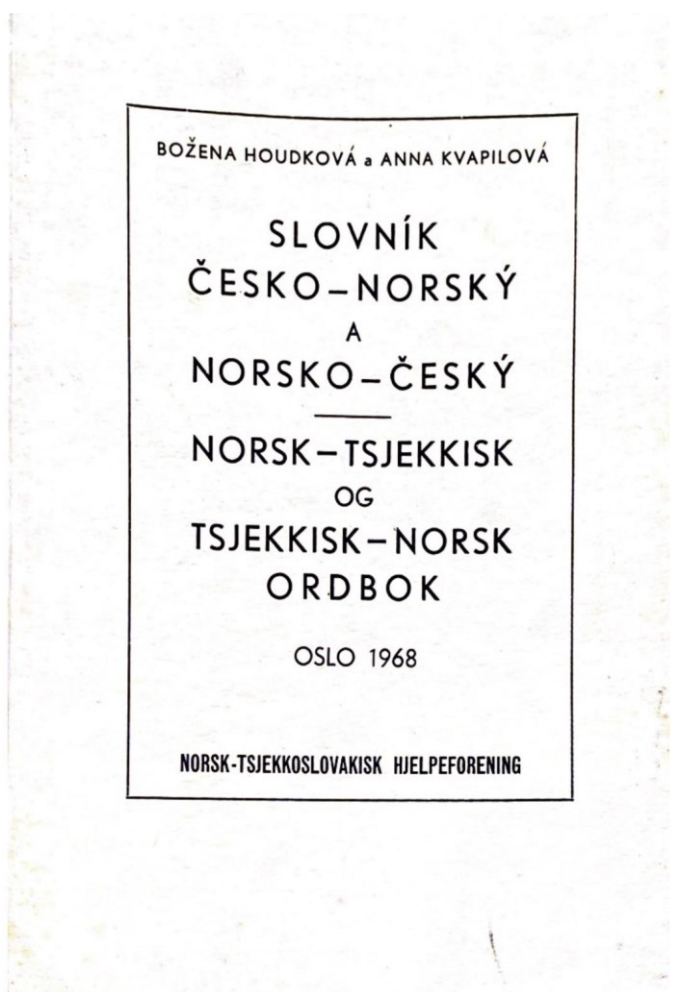
Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 23.10.1950 – 23. 10. 1960, s. 46

Příloha č. 2: Ragnar Andersen – místopředseda NČPS

Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl U, k. L00021b

Příloha č. 3 – Slovník česko-norský a norsk-český, 1968

Zdroj: Archiv Libri Prohibiti, f. AK, k. Organizace – akce, NTH

Příloha č. 4 – charterový let pro děti československých uprchlíků, dne 27. června 1955, Mnichov

Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl U, k. L00021a a L00021b

Příloha č. 5 – Odjezdy dětí na letní výjezdy, léto 1961, Oslo

Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl U, k. L00021a a L00021b

30. 1. 1957.

Milá paní Kvapilová!

Prosím nezapomínejte se že jsem se neozvala na
Vaš dopis. V tu dobu co jste mne psala
byla jsem v nemocnici. Děti to dostali
a pak nato zapoměli. Zatožili to
mezi dopisy, až je jsem za dlouho nato
přela při uklízení. Jméno všechno dobře
dopadlo jábka se má velice dobře je u
amer. rodiny.

Děti bych měla opět k vám velkou prosbu
V dohledné době musíme opustit Ca'ger a
to znamená, že bych musel do práce.

Děti celé dny bez dohledu doma, nebo
někde venku se potulovat a hlavně k
mili si zdravě. Teď vypadají trozně, modré
kruhy pod očima a to větu si stěhuje, že
když si zavře oči tak se jí svěří klava.

nejstím, že je chudokrevná. To jídlo
co tu máme je už nesnesitelné pro dospě-
lých což pro děti. Ja to mohu to jim dát
ale více milá paní, že s toho zavěku nemůžu
jim poskytnout to co potřebují. Bylo by
když mi přání bylo - L. by jste tak ochotná
a zřídila to nějak dostat je do Norska,
nebo třeba někam jinám. Treba do emi-
grace bych je tam nechala, nebo aspon no-

nějakí mění na zlatavenou. Děti by též
rádi jeli třeba hned. Souvázám tu nic
nemají. Doufám, že uděláte vše co bude
ve vaší moci. Když to opravdu šlo
uvědomte rodině proč byla kartička tak
sporná, nebo třeba kdo by měl zájem.
Ta mešní říká, že by šlo do té rodiny
nechtěla. Pokud by to bylo možné, ať
jste si spo-ku. Když ne tak jak se to
hodi. Tím koncem a tím se na vás
brzkou odpověď.

Uctívám vás i moje dcery
a doufám že se setkáme zbytečně.

Váš

Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl D, k. L0005, dopis Anně Kvapilové od paní F. z roku 1957

Příloha č. 7 – M. a její náhradní rodina a popisy fotografií, rok 1954

To the left L [redacted] holding a Norwegian doll dressed in a national costume and M. [redacted], proudly holding an American doll in her lap. The two girls are great friends, in spite of the fact that L. [redacted] does not speak German. M. [redacted] is quickly picking up Norwegian and feeling quite at home with her "foster" family at Fredrikstad, Norway.

M [redacted] - 7, being put to bed by her "foster father", A. [redacted] N [redacted], a baker at Fredrikstad. Every night he affectionately carries her into the bedroom of his Norwegian-adopted daughter, Iaila, 8, but which now serves as M. [redacted] room. The bedroom itself is tiny, but it is decorated in bright, cheerful colors.

Mrs. N. [redacted] and L. [redacted] and the setter lady. Lady is perhaps a little jealous of M. [redacted] because she feels that she is being forgotten in all the fuss made about M. [redacted]. "M. [redacted] is a heart-child", says Mrs. N. [redacted]

Barber and Mrs. A. N. [redacted] and daughter L. [redacted], of Fredrikstad, Norway with Czech refugee M. [redacted] S, hugging her fosterfather. This was the second summer in succession that M. [redacted] has visited this family. She is so devoted to the N. [redacted] family that she resolved that not even two strong men could manage to put her on the train for home -- and yet, she was on the train with the other refugee children who left Oslo October 10, 1954.

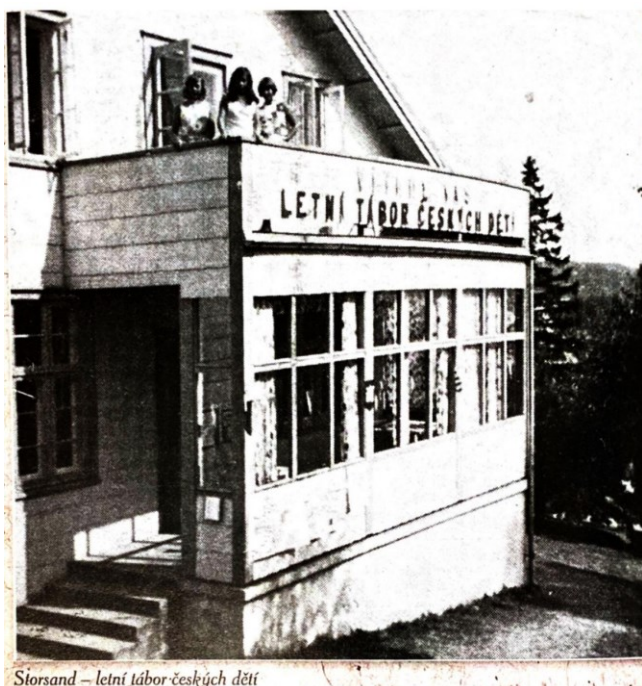
Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl U, k. L0021a

Příloha č. 8 – Návštěva starosty Oslo Brynjulfa Bulla v roce 1960

Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1960

Příloha č. 9 – dům Solgløtt ve Storsandu s popisky

Storsand – letní tábor českých dětí

Původní budova na Storsandu, kde bydlela děvčata

Zdroj: VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 96, 168

Příloha č. 10 – přihlášky na letní školu z roku 1971

Primo do tanvelhne 21 MAI 1971

PŘIHLÁŠKA DO ČS. LETNÍ ŠKOLY V NORSKU na rok 1971

Jméno a příjmení dítěte *M*

Datum narození Místo narození *Praha*

Jméno a adresa rodičů *Ing. M.* *D1-Berlin(West)*

Přihlašuji ~~syna~~^{syna} dceru⁺ do čs. letní školy v Norsku.

Uhradím pobyt i cestu⁺ Mluví česky (slovensky)
 Uhradím pobyt, žádám výpomoc na cestu⁺ dobře, částečně⁺
 Uhradím cestu, žádám o pobyt zdarma⁺ nemluví ale rozumí⁺
 Nemohu hradit nic.⁺

Eventuelní poznámky a přání rodičů *Děti přihlašuji na prvý (červencový) turnus*
**vzhledem k tomu, že jsme emigrovali teprve v r. 1970, žádáme zdvořile o pobyt pro jedno*
z obou dětí zdarma.

+) Nehodící se škrtně. Datum *Berlin, 17.5.1971*

Podpis rodičů *Ing. M.*

Ps. Děti musí mít lékařské potvrzení že netrpí žádnou nakažlivou chorobou.

30 APR. 1971

PŘIHLÁŠKA DO ČS. LETNÍ ŠKOLY V NORSKU na rok 1971

Jméno a příjmení dítěte *P.*

Datum narození Místo narození *Pardubice*

Jméno a adresa rodičů *J. a S.* *35238 Växjö, Sverige*

Přihlašuji ~~syna~~^{syna} dceru⁺ do čs. letní školy v Norsku.

Uhradím pobyt i cestu⁺ Mluví česky (slovensky)
 Uhradím pobyt, žádám výpomoc na cestu⁺ dobře, částečně⁺
 Uhradím cestu, žádám o pobyt zdarma⁺ nemluví ale rozumí⁺
 Nemohu hradit nic.⁺

Eventuelní poznámky a přání rodičů *Prosim, aby deti byly zarajeny*
do event. II turnusu. Žádám o výpomoc na cestu proto, že jsem bý.
zaměstnan a máme pouze příjím manželky. Děkuji rodičům

+) Nehodící se škrtně. Datum *27.4.1971*

Podpis rodičů *J.*

Ps. Děti musí mít lékařské potvrzení že netrpí žádnou nakažlivou chorobou.

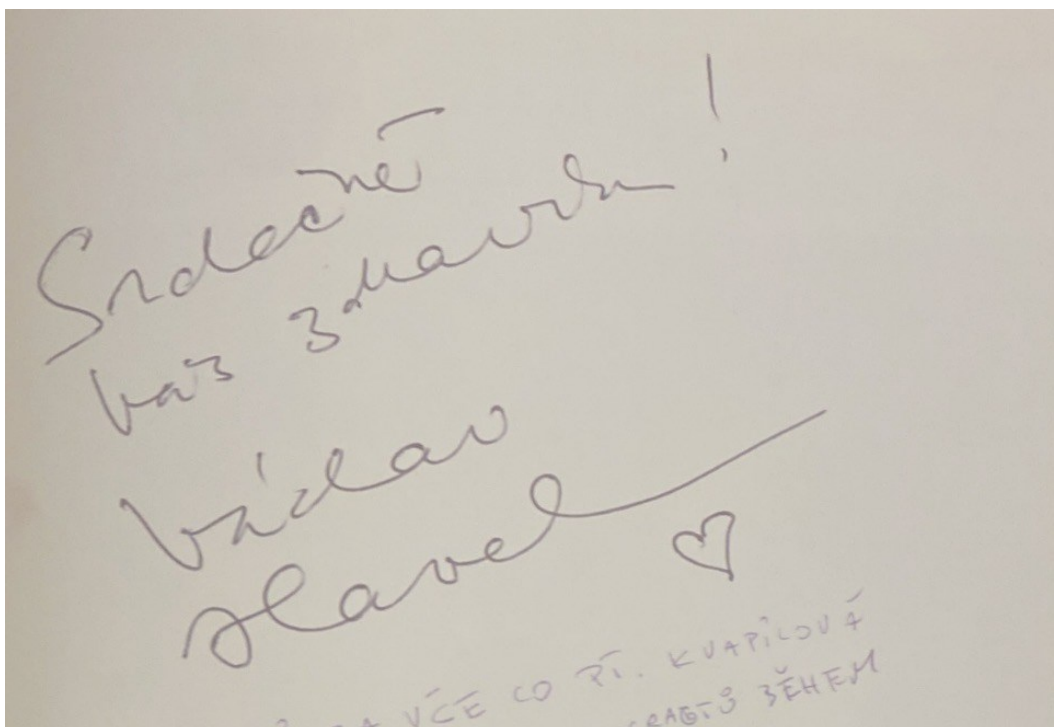
Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl U, k. L0021a

Příloha č. 11 – návštěva tehdejší princezny Sonjy ve Storsandu, 14. 8. 1974

Zdroj: NA v Oslo, f. NTH, díl A, k. L0002, Výroční zpráva 1974

Příloha č. 12 – zápis z táborové knihy napsaný prezidentem Václavem Havlem, rok 1990

Zdroj: VOLKOVÁ, Kateřina. *Malá velká žena*. Praha: Knihovna LIBRI PROHIBITI, 2012., s. 179